

Ülevaated

ERMi aastaraamat 56

Eesti Rahva Muuseum: 2012	156
Majandustegevus: 2012	160
Teadustöö: 2012	160
Teadusprojektid	161
Konverentsid	162
Välitööd	163
Kogude osakond: 2012	164
Esemekogud	166
Raamatukogu	167
Arhiiv	168
Filmi- ja videokogu, fonoteek	169
Fotokogu	170
Säilitus- ja konserveerimisosakond: 2012	172
Väljaanded: 2012	174
Näitused: 2012	177
Püsinäitused	178
Vahetuvad näitused	179
Mujal	182
Programm: 2012	184
Maailmafilm	188
ERMi Sõprade Selts: 2012	190
Omakultuuride osakond: 2012	191

ERMi tegevuse ülevaated on kirjutanud Reet Ruusmann (lk 156, 161–163, 174–176), Katrin Raitar (lk 160), Riina Reinvelt (lk 164–166), Maris Jaagosild (lk 167), Tiina Tael (lk 168), Gerd Raassalu (lk 169), Kairi Kaelep (lk 170–171), Kaie Kukk (lk 172–173), Kristjan Raba (lk 177–183), Jaanika Jaanits ja Saale Randaru (lk 184–187), Virve Tuubel (lk 187), Pille Runnel (lk 188–189), Sirje Madisson (lk 190) ja Külli Lupkin (lk 191–192).

Eesti Vabariigi president Lennart Meri satelliit-telefon näitusel „Ostupalavik: tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel“. Kasutusel aastatel 1993–1998 tähtsamatel välislähetustel ning Riigikogu piiratud koosseisu n-ö välisistungitel tagavaraks, kui teised sidevahendid ei tööta.

Foto: Nele Tammeaid. ERM Fk. Satelliit-telefon: Vabariigi Presidendi Kantsleivi valduses

Eesti Rahva Muuseum: 2012

Sarnaselt juba nii mitmelegi varasemale aastale seisis ka 2012. aastal tavapärase tegeviste kohal küsimus uuest majast. 21. juuni Vabariigi Valitsuse otsus tõi senisele ebamäärasele olukorrale muuseumi tuleviku osas vastuse – uus maja tuleb. Ehituse korraldamise võttis enda peale Riigi Kinnisvara Aktsiaselts.

Kauaoodatud „jah“ muuseumi igapäevast elukorraldust siiski ei muutnud – on

ju töö uue maja sisuga täitmiseks käinud juba aastaid ning võimaluste piires on näitusekontseptsioone meediaski tutvustatud. Suurem uue maja tutvustamisaktsioon võeti positiivsete uudiste ajel ette oktoobris, mil nii eesti- kui ka venekeelsetele Postimehe lugejatele saadeti lisalehena ERMi ajaleht Värrat, mis oli tervenisti pühendatud uue hoone ning sellega seotud inimeste tutvustamisele.

Seisuga 31.12.2012 töötas ERMis 111 inimest, sh 6 lapsepuhkusel olevat töötajat:

KANTSELEI	7 töötajat
TEADUSOSAKOND	26
KOGUDE OSAKOND	14
KONSERVEERIMISOSAKOND	17
NÄITUSE- JA MUUSEUMIÕPPE OSAKOND	21
OMAKULTUURIDE OSAKOND	4
MAJANDUSOSAKOND	13
HEIMTALI MUUSEUM	2
ERMi SÕPRADE SELTS	1

ERMi igapäevaste tööde ja tegemiste, muuseumielu kohati põneva ja kohati rutiinse köögipoole tutvustamisele oli suunatud teinegi 2012. aastat läbinud ettevõtmine – nimelt Eesti Rahva Muuseumi ajaveebi ellukutsumine omakultuuride osakonna poolt. Sissekannete autoriteks on ERMi töötajad, on ka kaastöid väljastpoolt. Blogi avakanadeks oli lugu president Lennart Meri satelliittelefonist ametiperioodi algusajast.

2012. aastal varasemate aastate taustal eristunud sündmustena võib veel nimetada avatud uste päeva ERMi sünnipäeval, 14. aprillil; augustis 10 korral Raadil etendunud

lavastust „Naised valitsevad maailma ehk Opus Geographicum“ ning talvisel pööripäeval toimunud tulerongkäiku uue hoone asukohta Raadil. Märgiliseks jääb ka senise ERMi direktori Krista Aru sügisene otsus taanduda muuseumijuhi ametist. Pööripäevarongkäik „1909 tulemeetrit ERMi“ jäi ühtlasi Krista Aru üheks viimaseks korraldatud ürituseks ning vahest just seetõttu leidis ka aset Jaan Tõnissoni reinkarnatsioon, kes pidas kohaletulnutele 1909. aasta vaimus sütitava kõne, mis võib iseloomustada nii aastat 1909 kui ka aastat 2012.

Armas rahvas!

Meie rahvuslik eluhuvi nõuab igaühe kodanikujuulgust oma riigi asjade kaasa rääkimiseks. Esindajate valimine võimule ei vabasta meid kohustusest ise riigimehelikku kirjaoskust omandada, pigem just kaasab meid vastutusse oma riigi eest. Igaüks meist on osaline rahva võimuses.

Kas oskame seda võimu teostada? Neil päevil on kuulda kurtmist raskete aegade üle ning tunda vimma kõrkide võimukandjate vastu, kes lihtsa inimese häält enam kuulda võtta ei taha. Kas ja kuidas ent oleme taibanud oma häält päevast päeva kuuldavale tuua? Kas oleme meie targalt ja järjekindlalt nõudnud oma õigust teada ja määrata riigi tulevikku?

Masked ajad on jõukate aegade pärand. Jõukamail aegadel võttis maad mugavus, rahuldumine iseenese ainelise heaoluga – ning ühtlasi vaimne ja kõlbeline vähenõudlikkus. Silmist kadus rahva kaugem siht nii võimul olijal kui tavakodanikel. Kui sai maailma majandusraskustes selgeks, mil määral meie aineline heaolu oli silmapete, ei toonud see küllaldast pööret vaimsete ja kõlbeliste väärtuste poole, pigem vaid katseid vägisi kuldset põlve taastada. Endisel viisil ja endiste vigadega.

Võimukandjad võivad teha näo, et riik on kosumas, majandus kasvamas. Kuid kas need näod julgevad vaadata seda, mis paistab vastu rahva peeglisse? Liiga palju on neid, kes lasevad minna ja löövad käega, kuigi on õnnetud. Nad räägivad välja rändamisest, mitte riigi ja rahva uuest ärkamisest. Liiga palju on neid, kel on hirm välja öelda oma seaduslik sõna, nõuda väärilist kohtlemist, tasu ja tunnustust. Kartus on kaotada tööd – kuid nii kaovad au ja eneseteadvus. Ning kui au ja eneseteadvus kaovad inimestel, siis on neid kaotamas ka kogu rahvas. Omas vabas riigiski jääme alamateks, mitte kodanikeks.

On siiski jälle ka neid, kes tahavad vaimset seisakut murda ja rahva elunõudeid valjul häälil kuulutavad. Eituste ja pilkamiste kiuste tuletavad nad meelde, et „erakond“ on eksitavaaks nimeks, kuna viib mõtted „eraelule“ ja „eravaldusele“... „Erakonnad“ on ometi kutsutud ellu ajama avalikke asju, teenima üldsuse huve ja täitma rahva taht. Vaatama julgelt

rahva peeglisse, mitte pidama peegliks esimehe plakati.

Seda me peame nõudma, kuid hüüdjä hääl jääb nõrgaks, kui seda ei toeta tegu ja teadmine. Ühiskondlik ja poliitiline haritus, riigimehelik kirjaoskus süveneb pidevas õppimises – mitte ainult kuulates ja mõeldes, vaid midagi ära tehes. Iga me avalik tegu on rahva ees, rahvale või rahva arvel tehtud. Vigu ei saa ka tark ja teadja alati vältida, kuid viga tahab tunnustamist ja vastutamist, õppuse võtmist ja parandamist. Meie rahvana ja kodanikena peame seda rahva võimu kandjatelt nõudma ja ulatama selleks ka oma abikäed.

Igaüks, kel napib kodanikujuulgust ja avalikku teotahet, muudab rahva ühe võrra nõrgemaks. Tema võrra ei kasva ka rahva kogemus – teadmine, kuidas tegutseda teisiti ja paremini, nii et võidaksid kõik ja tegu teeniks rahva kaugemaid sihte; rikastaks nii meie vaimseid kui varalisi väärtusi. Kui ka tuleb tagasilööke, kui jaks ja usk oma algatusse kipuvad raugema, vaatame enda ümber ja näeme, et me pole ükski. On palju neid, kes ootavad, et sünniks suuri asju ja keegi kutsuks üles neid käsi külge lööma – kutsuks veel ja veel. Igaüks, kes kaasab tuleb, see teeb rahva tugevamaks.

Ka siin, kus me praegu seisame, on meie suurte tegude paik. See, mis siia sünnib, peab saama kinnituseks me julgusest enda kui rahva eest seista; tõenduseks me ühismeele jõust ning meie suutlikkusest mäletada ajalugu ja kujundada rahva tulevikku.

Oleme täna siia paika jõudnud, hoides igaüks oma tuld vastu pimedat ja külma. Neist üksikuist tuledest sai kokku ühine valgus ühisel silhil.

Kas tee, mida mööda sai tulnud, on pikk? On see paik meie kodudest kaugel? Pikk näib tee ikka siis, kui see on veel tundmatu. Pikk näib see tee siis, kui me ei tunne ära, et see on vaid lõiguke ühest määratult pikemast teest, mida on käidud aastasadu, ikka hoides oma tuld ka pimedas ja külmas. On käidud, et jõuda siia – mitte kodust kaugemale, vaid kõigi me kodude koju.

Sest see ongi Eesti Rahva Muuseum – kõigi me kodude kodu. See pole kõigi teede lõpp, vaid võimalus uuteks algusteks, uuteks retkedeks üle maa ja ilma. Me tuleme siia, et

tõmmata hinge ja koguda ennast. Mõelda ja tunda, kust oleme tulnud ja kuhu võime veel jõuda. Kes oleme ise, kes oleme koos, mis on me riik ja mis on me tahe.

Mis on me homsed sihid, mis on me tänane suurus? Siin on neid, kes võivad öelda: meie laulsime Eesti vabaks. Ja siin on neid, kes võivad öelda: meie viisime Eesti Euroopasse. Ent meie teekond jätkub ja praegune põlvkond peab endalt küsima – mis on need meie suured sammud, et me eelkäijatele alla ei jääks? Kust tuleb meie julgus neid samme astuda? Kuhu võime üle öla vaadata tagasi, et saada kinnitust oma eneseteadvusele, liikumaks edasi?

Seda kinnitust on täna väga vaja meil kõigil ja eriti noortel nii mahedais kui kibedais laia ilma tuultes. Sel meie teekonnal on olnud küllaga neid, kes meid liiga väikseks pilkavad; kelle jaoks oleme lausa nii väikesed, et ei omagi õigust enda keelele, kodule ja rahvuslikule eneseteadvusele. Me oleme kõigest sellest hoolimata – või siis just nimelt kõigest sellest karastudes – oma teed jätkanud. Kuid kahtlused ja pilkesõnad on meid muserdanud ja pannud meidki küsima: kas vajame väikse rahva vaimule ja mälule kodu, mis niivõrd suur? Kas on meil jaksu ja jõukust selle rajamiseks, saati siis hoidmiseks?

Ma vastan teile – meil on see õigus; küll leidub ka jaksu ja jõukust. Väikesed oleme arvult. See pole surmapatt, kuigi meid saaks olla rohkem. See, et arvult napina oleme vastu pidanud – keeles, kultuuris ja riigina – see on ime kogu ilmas, mida me ehk argivaevades ei märka, aga selline on tõde. Mis siis on see vägi, mis on arvult suurte vastu hoidnud alles meid, vägivallagi kiuste jätnud meile elu ja ellujääja au?

Sellele on igäihel oma vastus anda ja jutustada on paljust – paljust ja paljudest, kes me sel teel üle aegade käinud. Meie jõudmine siia ja püsimine siin, meie kõne ja laulmine ühises keeles on kinnitus sellele, et vaimult oleme suured ja meie elul on väärtus. Ärgu siis olgu kellelgi voli kahelda me võimes oma kodu luua ja oma kodu hoida – vaimule vääri-liselt. Ärgu olgu kellelgi voli meie omal maal kahelda meie kodanikuõigustes ja võimes hoida üheskoos riiki kui kodu.

Siin paigas saab keha ja ruumi me rahva eneseteadvus. Maja on see ka, mis vestab minevikust – kuid ennekõike on see meie eneseteadvus siin ja praegu, täna ja homme. Meie eneseteadvus on enamat valimisloosungist ja poesildist, laiailma areenide jõumeestest ja jär-jefilmi kangelannadest – kuigi meis on ka kõike seda. Ent ühe meid liitva ja läbi valgustava paigata oleksime ainult kõike seda; just seeläbi, mis sünnib siia, leiame endas enamat. Igaks päevaks, kodanikena kõnelemiseks, rahaana tegutsemiseks.

Ka seda paika harides on vaja tarkust ja ühismeelt. Meil ei ole maavärinaid ja karme keeristorme, meie loodusõnnetus on kius ja kadetus ja omakasupüüüd, vaimuloidus ja enesepett. Vaatame ringi – igäüks, kes end vaeseks nimetab: kas kõik, millele enda tarbeks raha kulutame, on ikka väärt ja väärikas? Või kulutame pahatihti tühja, et siis kurta „vahendite nappust“? Vaatame ringi – igäüks, kes end rikkaks nimetab: kas me rikkus teenib rahva huve või ehitab igamees ausammast endale, püstitab templeid priiskamisele ja prassimisele, mis rahvast kurnavad, mitte ei kasvata?

Meil on aeg end kokku võtta, ausalt üksteisele silma vaadata ja kinnitada, et taipame veel eristada tarka tühisest, suudame veel luua suurt ja taganeda väiklusest. Aeg on ammu uues aastasajas ja küsib meilt juba, mida jätame lastele. Kui me jätame oma lastele tegemata teod, täitumata unistused ja kitsidusest näritud hinge, ei täna nad meid maise vara eest. Kas oskavad nad seda vara hoida, kasvatada, kui segaseks jääb neile, mille nimel? Kas raatsivad nad hoida meie nime, keelt ja vaimu või unustavad meid kui suuruseta aja argu asukaid?

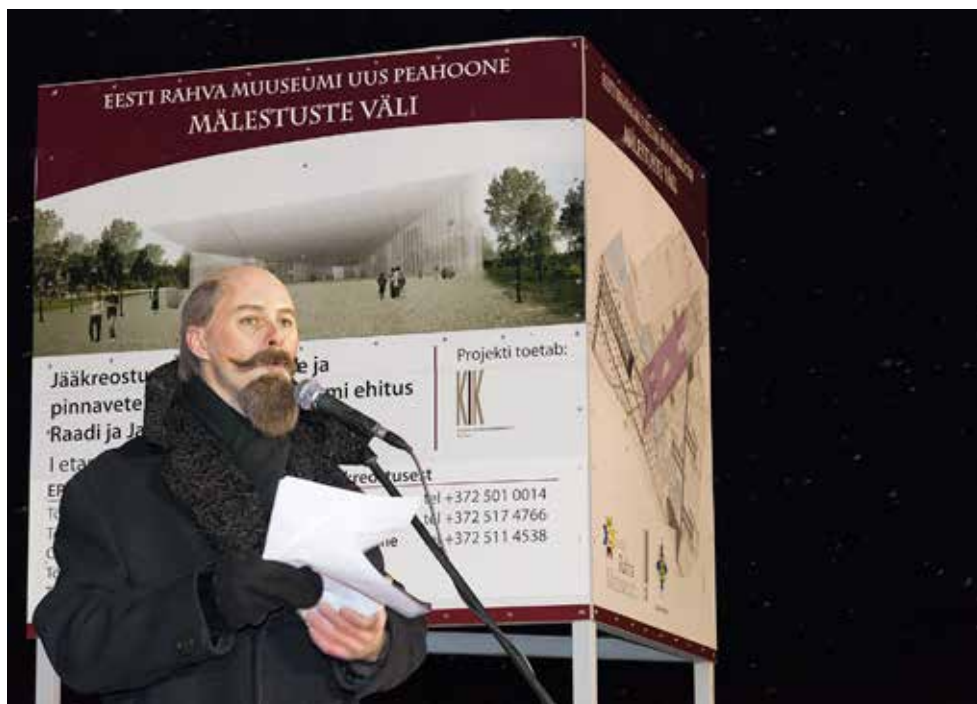
Ei ole rahva võimu rahva mäluta; ei ole kodaniku julgust ühise kaugema sihita. Nõnda siis, astugem julgelt edasi. Kõndigem tuntuks ja omaseks see rada, valgustagem seda läbi aasta ja läbi aastate, et siia jõuaksid ka need, kes seni eemale hoidnud! Kinnitame oma vaimu suurust ja ühistegevuse võimet selle julge teoga – tõestame oma jaksu ja jõukust ühise tööga selle kodude kodu loomisel ja hoidmisel ning avamisel kõigile, kes meie suurusel kaa-sa aitavad!

Eesti Rahva Muuseum: 2012

Avame ukсед tänastele kultuurisündmustele, haridusele, majandusele, ka uue ajastu tehnikaimedele. Kui neid targalt kohelda, siis need vaid kasvatavad seda kogukonda, kelle jaoks on suurim hüve silmside, ühine hingamine ja oma kätega loomine. Avame ukсед küllalistele kogu maailmast – sest päriselt suur saab Eesti olla ikka vaid siis, kui ka teised me suuruse ära tunnevad, seda mõistavad ja sellele kaasa elavad. Saagu neid teisi palju, siis saab rohkem ka meid.

Hääd kaasteelised, tartlased, eestlased! Mingem lootuses ja teotahtes edasi, hoides oma tuld ja hoides ühte! Muutes seda paika muudame iseendid – muudame linna ja riiki, kasvame kodanikena ja kasvame rahvana.

Jaan Tõnissoni kõne, 21.12.2012
(autor Berk Vaher)

Jaan Tõnisson (ehk näitleja Tambet Tuisk) Raadil ERMi uue hoone asukohas kõnet pidamas.

Foto:Arp Karm. Erakogu

Majandustegevus: 2012

2012. aastal eraldati ERMile riigieelarvest investeeringuteks, personali- ja majanduskuludeks 2 927 000 eurot, sh investeeringuteks 1 520 000 ning personali- ja majanduskuludeks 1 404 000 eurot. Investeeringutena eraldatud summa oli uue hoone ehituse ja püsinäituse ettevalmistamiseks. Personali- ja majanduskulu jäi 2011. aasta tasemele, mistõttu jätkati 2009. aastal alustatud kokkuvõtte meetmete kursil nii osakondade põhitegevuskulude kui ka kommunaalkulude osas, pidades seejuures silmas esemete ohutuid säililitamistingimisi.

ERMi eelarve tulude poolele lisandusid toetused ja annetused. Enamik toetustest on projektipõhised sihtfinantseerimised Eesti Kultuurkapitali, SA Eesti Teadusagentuuri, Kultuuriministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi programmidest. ERMi on projektipõhiselt toetanud ka SA Archimedes, MTÜ Fenno-Ugria Asutus ja Tartu Linnavalitsus. Välisprojektidest sai 2012.

aastal alguse Leonardo da Vinci Elukestva õppe uuendussirdeprojekti (*Transfer of Innovation*) raames kolmeaastane partnerlusprojekt "Guidelines for Museum Mediators Professionals in Europe", mille eestvedajaks on Portugali ettevõtte Mapa das Ideias.

2012. aastal saadi majandustegevusest tulu 150 000 eurot, sh AS Eesti Posti ja ERMi vahel sõlmitud Postimuuseumi kogude vastutavale hoiule võtmise lepingu alusel 31 000 eurot. Suuremateks omatuluallikateks olid muuseumipood ja kohvik, trükiste müük väljapoole muuseumipoodi ja fototööd. Jätakuvalt pöörati tähelepanu pakutavate teenuste ja toodete valiku laiendamisele ja arendamisele.

Suuremate mitterahaliste tehingutena anti ERMi bilansist AS Riigi Kinnisvara bilanssi üheksa kinnistut, sh ERMi peamaja ja näitusemaja. ERMi bilanssi jäid kinnistutest edasi üksnes Raadi mõisasüda ning Heimtali Muuseum.

Eesti Rahva Muuseumi kulud ja tulud 2012. aastal tuhandetes eurodes

TULUD	2054
riigilt	1471
omavalitsustelt	1
annetustest ja fondidest	14
tasulistelt teenustelt	95
sh piletimüügist	9
muud tulud	473
KULUD	1806
komplekteerimiskulud	3
tööjõukulud	1108
muud kulud	695
INVESTEERINGUD	432

Teadustöö: 2012

Teadusosakonna 2012. aasta tegevusi rääkimise eesti ning soome-ugri kultuurilooliste püsinäituste loomine ehitatavasse uude majja. Näituste sisuloomega on hõivatud kõik teadurid, tehnilisse teostusesse on kaasatud nii fotolabor kui ka filmi- ja videolabor. Võib öelda, et valdav osa uurimisteesadid ja välitööd on seotud näituste planeerimisega.

Ehkki ERMi ja TÜ teadusalane koostöö on kestnud aastaid, siis vastastikuse koostöölepingu sõlmimiseni jõuti alles 2012. aastal. Koostöölepingut 5 aastaks uuendati ka Tartu Kõrgema Kunstikooliga.

Mais moodustati teadusosakonna koosseisu iseseisva üksusena 4 ametikohaga rahvakultuuri koolitus- ja teabekeskus tegevusülesandega teostada (populaarteaduslikke) rahvateaduslikke uurimisi ning pakkuda rahvakultuurialast nõustamist ja koolitamist. Sellelt pinnalt töötati välja ja käivitati ka suvine Raadi õpitubade sari.

Projektid

2012. aasta viljakam uurimistegevus toimus museoloogia ning näituste (nn *applied research*) suundadel, mis keskendub mainitult soome-ugri ja eesti kultuuri püsinäituse ettevalmistamisele uude muuseumihoonesse. Aktiivsem uurimistöö (ning sellest johtuvalt ka kogumispoliitika) seostub ennekõike lähemineviku ning kaasajaga.

ERMi teadurilt ilmus 2012. aastal 8 teadusartiklit, lisaks hulk populaarteaduslikke lühemaid artikleid. Juhendati ja retsenseeriti erinevate kõrgkoolide tudengite bakalaureuse- ja magistratööid ning anti ainekursuseid ja üksikuid loenguid Tartu Ülikooli, Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengitele.

Osalemine teadusprojektides

- ETF8006 Muuseumi kommunikatsiooni arendamine 21. sajandi infokeskkonnas (2009–2012, pikendatud 2013, vastutav täitja Pille Pruulmann-Vengerfeldt) – Pille Runnel (põhitäitja), Agnes Aljas (põhitäitja), Taavi Tatsi (põhitäitja).
- SF0180002s07 Kultuurikommunikatsiooni kompleksus ja kultuuriuurimise me-

etodoloogilised väljakutsed (2007–2012, vastutav täitja Halliki Harro-Loit, TÜ) – Agnes Aljas (täitja)

- SF0180157s08 Identiteedipoliitika dünaamilised perspektiivid – dialoogi ja konflikti analüüs (2008–2013, vastutav täitja Art Leete, TÜ) – Liisi Jääts (täitja), Piret Koosa (täitja)
- ETF8329 Elanikkonna kultuurisuhte muutumine Eestis 1970ndatest kaasajani (2010–2013, vastutav täitja Marju Lauristin, TÜ) – Agnes Aljas (põhitäitja)
- ETF8335 Religioossed muutused postkolonialistlikus maailmas (2010–2013, vastutav täitja Art Leete, TÜ) – Piret Koosa (põhitäitja), Svetlana Karm (põhitäitja)
- ETF8527 Põlvkonnad ja põlvkondade vahelised suhted kujunevad infoühiskonnas (2011–2014, vastutav täitja Veronika Kalmus, TÜ) – Pille Runnel (põhitäitja)
- ETF9271 Etnilisus, rahvusloome ja rahvuspoliitika Venemaal nõukogude ajal ja tänapäeva soome-ugri rahvaste näitel (2012–2015, vastutav täitja Ergo-Hart Västriku, TÜ) – Indrek Jääts (põhitäitja), Svetlana Karm (põhitäitja)
- Nordic Research Network on Learning Across Contexts (NordLAC) / Põhjamaade uurimisvõrgustik „Kontekstide ülene õppimine“ (01.09.2011–31.08.2013, vastutav täitja Pille Pruulmann-Vengerfeldt, TÜ) – Pille Runnel (põhitäitja), Taavi Tatsi (täitja)
- 7 RP projekt EuNaMus – European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen (01.02.10–31.01.13, vastutav täitja Kristin Kuutma, TÜ) – Pille Runnel (täitja) Pille Pruulmann-Vengerfeldt (täitja)
- COST Action ISO906 "Transforming Audiences, Transforming Societies" (2010–2012) – Pille Runnel (juhtkomitee liige)
- Peterburi Euroopa Ülikooli koordineeritav projekt "Center for the Study of Pentecostal and Charismatic Movements in Russia" (2010–2012) – Piret Koosa

Teadustöö: Konverentsid

Konverentsid

2012. aastal pidasid ERMi teadurid 13 teadusettekannet rahvusvahelistel konverentsidel ning 6 teadusettekannet Eesti-sisestel konverentsidel. Aktiivselt astuti üles populaarteaduslike ettekannetega.

Näituseteemaga tegeles ka ERMi 53. aastakonverents „Püsinäituse kureerimine ja kujundus“ eesmärgiga integreerida omavahel praktikuid teaduslike, analüütilisemate käsitlustega ning elavdada püsiekspositsioonide produtseerimise alast diskussiooni Eestis. Konverentsi peaesinejaks oli Liverpooli Rahvusmuuseumide direktor dr David Fleming, kes on oma 10-aastase direktoriks oleku ajal muutnud muuseumi üheks viimaste aastate edukamaks Euroopa muuseumiks, mis suudab olla atraktiivne vaba aja tegevuste lõikes ning samas ka kaasa rääkida kultuurivaldkonnas tervikuna. Aastakonverents pälvis ühtlasi Eesti Muuseumide Aastaauhinna teadusauhinna 2012 sündmuste kategoorias (peakorraldaja Pille Runnel).

Korraldatud konverentsid:

- 16.–17.4 ERMi 53. aastakonverents „Püsinäituse kureerimine ja kujundus“. Esinejad: Kimmo Antila (Muuseumikeskus Vapriikki, Tampere), Marianne Blank (Taani Rahvusmuuseum), Vera Boneva (Bulgaaria Riiklik Raamatukogunduse ja Infotehnoloogia Ülikool), David Fleming (Liverpooli Rahvusmuuseumid), Kristian Kirsfeldt (disainibüroo Velvet Disain), Inge Laurik-

Teder (Eesti Ajaloomuuseum), Art Leete (Tartu Ülikool), Kristel Rattus (ERM), Pille Runnel (ERM), Taavi Tatsi (ERM), Elisabeth Tietmeyer (Euroopa Kultuuride Muuseum, Berliin), Maarja Vaino (Tallinna Linnamuuseumi A. H. Tammsaare Muuseum), Ilmar Valdur (3+1 Arhitektid).

- 25.–26.4 Noorte hääled. Noorte etnoloogide ja folkloristide konverents. Korraldajad Eesti Rahva Muuseum (Piret Koosa) ja Eesti Kirjandusmuuseum (Ave Tupits). Esinejad: Katrin Alekand, Jaanika Jaanits, Anna Jevtššina, Sander Jürisson, Andrus Kask, Sten Kauber, Aliis Kiiker, Helleka Koppel, Katre Koppel, Kaisa Kulasalu, Maarja Merivoo-Parro, Liset Marleen Pak, Lona Päll, Sigrid Solnik, Epp Tamm, Kristiina Tiideberg, Kadri Tüür, Kadri Villem.

Välitööd

2012. aasta suurim ehk osalejaterohkeim välitöö toimus augusti algul Avinurme vallas eesmärgiga uurida ja kaardistada traditsiooniliste puutööoskuste säilumist valla erinevates küladest ning jäädvustada kohalike meistrite oskused filmilindile, et omalt poolt aidata kaasa kultuuripärandil põhineva loomingu kestvusele. Järelfilmimised toimusid ka oktoobri algul. Lisaks puutöötraditsioonile usutleti vallaelanikke üldisemalt naiste ja meeste käsitöö ning tänapäeva argielu (kitsamalt noorte elu, autod, turism) teemadel. Välitööde meeskond oli 16-liikmeline. Lisaks ERMi inimestele olid välitöödele kaasatud

Liverpooli rahvusmuuseumide direktor David Fleming ERMi 53. aastakonverentsil, 2012.

Foto: Nele Tammeaid. ERM Fk

Teadustöö: Välitööd

3 tudengit TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonnast ühes juhendajaga; 1 TÜ etnoloogia osakonna tudeng, 1 TÜ etnoloogia teadur (küsitlusteema: turism), 1 Tallinna Ülikooli nüüdiskultuuri teadur (küsitlusteema: noortekultuur) ning 1 käsitöömeister. Välitööde jooksul tehti intervjuud 62 inimesega kogukestusega 44 tundi; puutöötarditsioone jäädvustati filmilindile 16,3 tunni ulatuses; fotosid tehti üle 2000.

Juulikuus käidi välitöödel Ruhnu saarel, kus koguti materjali talvel avatava näituse „Ruhnu eraldatud maailm“ jaoks. Lisaks rannarootsi mööbli uurimisele püüti intervjuudes nii kohalike kui külalistega leida sisu näituse pealkirjale: kas ja kuidas Ruhnut tajutatakse? Kas eraldatus tundub turvaline või vastupidi?

Pikemaks välitööks oli ka oktoobris Kanadas ja Ameerika Ühendriikides toimunud

eluloolised intervjuud väliseesti diasporaa esindajate hulgas uue maja eesti kultuuri-loomise püsinäituse tarbeks.

Soome-ugri uurimisvaldkonna välitööd toimusid 4-liikmelise meeskonnaga septembris Venemaal Mari El'i Vabariigis (Joškar-Ola ja Kozmodemjanski linnas ning Sovetski, Morki ja Mäemari rajooni küldes – kokku 15 asulat), kus dokumenteeriti eeskätt tänapäeva kultuuri: vana ja uue põimumine, etnoturism, etniline identiteet, noortekultuur jm. Uue hoone soome-ugri-teemalist püsinäitust silmas pidades filmiti traditsioonilist mari pulma ning tehti pano- raampildid traditsioonilisest mari hoovist.

Neile lisaks toimus rida 1–2-päevaseid välitöid kas konkreetset uurimisküsimust (nt murdeküsimus 2011. a rahvaloendusel, minu auto) või näituseloiku (eluloolised intervjuud) silmas pidades.

Korvipunumisvõtete jäädvustamine Avinurme välitöödel, 2012.

Foto: Nele Tammeaid. ERM Fk

Pulmamelu Mari Eli Morki rajooni Tšodrajali külas. Peigmehe saatjaskond külastab pruudi sugulasi, kes pulmalisi hea-paremagi kostitavad, 2012.

Foto: Arp Karm. ERM Fk

Kogude osakond: 2012

Tulemuslik töö muuseumi kogudega eeldab järjepidevust ja süsteemsust nii kogude täiendamisel kui nendega töötamisel.

2012. aastal valmis ERMi kogude poliitika 2013–2017, mis sisaldab iga kogu kohta eraldi lahti kirjutatud ülevaadet kogu sisust, kujunemisest ja täiendamisvajadustest, aga ka kogudega seotud toimingute (dokumenteerimine, kasutamine, säilitamine) ja vastutusalade kirjeldust.

Kogude digiteerimine ja sisestamine infosüsteemi MuS jätkus endise tempoga, lisatööjõuna oli võimalik kasutada praktikante ja Rahvuskaaslate programmi toetusel palgatud ajutisi töötajaid. MuSis kirjeldati täies mahus väärismetallist esemed, Sanitaar-topograafilise arhiiv, Postimuuseumi markide kogu ja Hans Teetlausi fotokogu.

Töö jätkub rahvariideselikute, peakatete, kinnaste, kirjasaatjate arhiivi ja Heimtali Muuseumi esemekogude kirjeldamisega.

2012. aastal teostati inventuurid audiovisuaalsetes kogudes, Sanitaar-topograafilises arhiivis ja väärismetallist esemete hoidlas. ERM on alates 2005. aastast teostanud regulaarseid kogude inventuure (sh 2009–2011 muuseumiga liidetud Postimuuseumi suured kogud), kuid siiani on inventuurid tegemata suurimates kogudes (eesti esemekogu, fotokogu, kirjasaatjate arhiiv ja raamatukogu). Kultuuriminister rahuldaski teostada kogude inventuure 10-aastase intervalliga seoses kogude suurusega.

ERMi kogud arvudes

Eesti Rahva Muuseum		
	Juurdekasv 2012	Suurus 31.12.2012 seisuga
Eesti ja eestlaste esemekogu (A)	54	104 697
Soome-ugri rahvaste esemekogu (B)	12	9 891
Muude rahvaste esemekogu (C)	0	3 011
Kultuurilooline esemekogu (D)	2	20 405
Kunstikogu (K)	1	1 169
Etnograafilises Arhiiv (EA)	7 (1841 lk)	886 (107 574)
Topograafilises Arhiiv (TA)	17 (219 lk)	1033 (50 421 lk)
Sanitaar-topograafilises Arhiiv (San.Top)	0	370 üksust (10 304 lk)
Korrespondentide Vastuste Arhiiv (KV)	172 kaastööd (3105 lk)	1321 köidet (521433 lk)
Arhiivkogu (Ak)	924 säilikut	23 fondi (5021 säilikut)
Fotokogu (Fk)	18 903	275 320
Filmiarhiiv (F)	4	57
Videoarhiiv (V)	2 filmi	1227 filmi
Fonoteek (Fn)	88	503
Muuseumiesemetest tehtud jooniste (MJ) kogu		3029
Etnograafiliste jooniste kogu (EJ)	151	23 162
Raamatukogu	461	35534

Kogude osakond: 2012

ERMi Postimuseum		
Postiajaloo kogu		52500
Ümbrikute kogu		13 fondi (8979 säilikut)
Markide kogu		14 444
Esemekogu		1 257
Templikogu		11 801
Arhiivkogu		12 fondi (3154 säilikut)
Fotokogu		29 673
Raamatukogu		4 718
ERMi Heimtali Muuseum		
Esemekogu	97	1303
Fotokogu		669
Arhiivkogu		1468

Rahvaloendaja sall 2011. aasta rahva ja eluruumide loendusel.

ERM A 1006:17

Rahvaloendaja kaelakaart 2011. aasta rahva ja eluruumide loendusel.

ERM A 1006:18

Kogude osakond: Esemekogud

Esemekogudesse laekus 2012. aastal 69 eset, mis on üle aastate kõige väiksem juurdekasv. Huvitavate ja erakordsemate esemetena võib välja tuua nn dembli-albumi 1980. aastate keskelt, rahvaloendaja varustuse ja isevalmistatud kanepisuitsetamise „piibud“.

Alustati koostööd ajakirjaga Horisont, kus igas numbris ilmub ühte ERMi esemekogusse kuuluvat eset või esemeliiki tutvustav artikkel. 2012. aasta jooksul kirjutati küünlahoidjatest, lippudest, pott- ja kabi- mütsidest, luu- ja puu-uiskudest.

Digiteeriti kunstikogu ja väärismetallist esemed. Mõlema kogu näitamine uurijatele

on lähtuvalt säilitustingimustest ja turvalisusest komplitseeritud, kuid nüüd on kõigil huvilistel digikujutiste ja infosüsteemi MuIS vahendusel võimalik ka nende kogudega tutvuda.

Esemekogu uurijate ruumi lahtiolekuaega vähendati viielt päevalt nädalas neljale, kuna uurijate rohkuse tõttu ei jäänud piisavalt aega väljavõetud esemete tagasipaigutamiseks hoidlatesse ja andmete sisestamiseks infosüsteemi. Vaatamata sellele külastas esemekogusid 1080 uurijat, kellele toodi tutvumiseks hoidlatest välja 8513 eset.

Sõjaväealbum aastast 1984–1986 Pervouralskis.

ERM A 1006:1

Kanepisuitsetamise „piip“.

ERM A 1006:33

Kogude osakond: Raamatukogu

2012. aastal täienes raamatukogu 461 teaviku võrra, millest ostud moodustasid 10%. Raamatukogu ostueelarve oli napp nagu eelnevatelgi aastatel. Suur abi oli Haridus- ja Teadusministeeriumi teadus- ja arendusastuste baasfinantseeringust, millest soetati museoloogia ja etnoloogia alaseid võõrkeelseid raamatuid, mida teistes Eesti raamatukogudes ei leidu. Vahetusena saabus 65 trükist, suuremad vahetuspartnerid on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Soomes, Nordiska museet Rootsis, British Museum Suurbritannias, Smithsonian Institution Ameerika Ühendriikides ning Taiwani Rahvuslik Ajaloomuuseum. Põhiliselt kasvas raamatukogu annetuste arvel, samuti saabus hulk trükiseid ja teisi andmekandjaid kirjastajatelt ERMi kogudes leiduvate materjalide kasutamise eest.

E-kataloogi ESTER lisati 4978 kirjet ja aasta lõpuks oli raamatukogust juba 56% ESTERi vahendusel kättesaadav. Eesti artiklite andmebaasi ISE on analüütiliselt avatud 2012. aasta jooksul ilmunud ERMi trükised, kokku 66 artiklikirjet.

Lõigendikogu täiendati 614 artikliga Eesti ja välismaa ajalehtedest. Teemade kaupa jagunesid need järgnevalt: 491 artiklit ERMist, 113 museoloogia üldprobleemidest, 7 soomegrilaste kohta ja 3 rahvuslik-modernset.

Võrreldes 2011. aastaga tõusis raamatukogu kasutusaktiivsus. Laenutusi oli 3723, millest 14% langes lugejatele väljastpoolt ERMi.

Lisaks tavapärasele uudiskirjanduse kajastamisele avastati lugemissaal temaatiliste raamatunäituste paigana. Aasta jooksul toimus kolm suuremat raamatunäitust. Jaanuaris eksponeeritud „Raamat räägib asjast“ oli inspireeritud esimesest MusKul{A}tuuri-sarja konverentsist „Asjade elu“ ning sisaldas trükiseid argikultuuri vallast. Mais toimunud näituse „Lugemine on magus. Lugemiselamusi lapsepõlvest“ algatas koguhoidja Siret Saar. Üleskutsele panna kirja oma mälestusi lapsepõlve lugemistest laekus 16 kaastööd ERMi töötajatelt, kes töid lahkesti ka oma isiklikke raamatuid ja lugemispäevikuid näitusele. Näituse ajal oli raamatukogus improviseeritud ödus lugemisnurk tugitooli ja kommikausiga, mis sümboliseetena illustreerisid lapsepõlves raamatu seltsis veedetud aega. Oktoobris seonduvalt üleriigiliste raamatukogupäevadega koostasid Siret Saar ja Nele Tammeaid tsitaadinäituse „Peapidi raamatutes. Raamatukogud ja raamatukoguhoidjad ilukirjanduspeeglis“, kus esitati ilukirjanduses leiduvaid erinevate raamatukogude ja nende olemuse kirjeldusi.

Raamatukogunäitus „Peapidi raamatutes. Raamatukogud ja raamatukoguhoidjad ilukirjanduspeeglis“, 2012.

Foto: Nele Tammeaid.
ERMi ajaveeb

Kogude osakond: Arhiiv

ERMi arhiivi ja raamatukogu lugemissaali külastas 2012. aastal 1055 inimest ning toimus 5382 laenutust. Arhiivikogud täienesid kirjasaatjate kaastööde, välitööde intervjuude ning eriarhiivide kinkimise tulemusel.

Suurima panuse teatmematerjali kogu täiendamisele andis kirjasaatjate võrk, mille liikmeskond hõlmas 2012. aastal 297 inimest, neist 21 väljaspool Eestit, aastaga lisandus 12 kirjasaatjat. Toimus 54. teatmematerjali kogumise võistlus, milles osales 109 kirjasaatjat 172 võistlustööga, kogumahauga 3105 lk. Konkursi peateemadele „Kodune toiduvalmistamine“ laekus 60 ning „Valikuvabadus ja valikuvõimalus: uue aja tarbimislood“ 12 tööd. Lisaks koguti mälestusi teemadele „Defitsiit ja tarbimiskultuur nõukogude ajal“, „Minu kodu lugu“, „Kommunaari kingad“ ning kirjasaatjate poolt valitud vabal teemal. Kirjasaatjate tänuüritu-

Potissepa töökoda Tartus Kivi uulits 40. ERMi pildikirjastuse postkaart nr 233. Trükkija: A/B Gust. Arvidssons Litografiska Atelier o/y, 1917. ERM Pk 1:1/216

senä toimunud 20. kirjasaatjate päev tõi 28. septembril muuseumisse 70 kirjasaatjat.

Jätkus koostöö Teeme Ära meeskonnaga: anti välja CD-plaat „Talgulugude kogumik 1912“, mis sisaldab talgulugusid 2011. aasta üle-eestilise talgulugude veebiekspeetsioonist ja ERMi korrespondentide vastuste arhiivi varasalvest ning jätkati talgulugude kogumist – „Teeme Ära“ portaali kaudu lisandus 58 talgulugu.

Etnograafiline arhiiv (EA) sai täiendust Saksamaa eestlaste elulugudest ja Mäetaguse valla argielu kajastavatest lütereeritud intervjuudest ning täiendavast lisamaterjalist Hans Voolmanni fotokogule (Fk 2957).

Teostati inventuur Sanitaar-topograafilises arhiivis (STA). Heimtali Muuseumi arhiivis tehti seisundiuring ning säilikud pakendati ümber arhiivipüsivatesse mappidesse ja ümbristesse.

Arhiivi juurde loodi ERMi postkaardikogu (kogu tähis: ERM Pk), fikseeritud on komplekteerimise põhimõtted. Koguma hakatakse tähtpäeva, etnograafilise sisuga, väliseestlaste, reisiselt saadetud ja ERMi pildikirjastuse postkaarte ning tervikkollektsioonide lähtuvalt muuseumi uurimisteedadest (nt „Post minu elus“) ja kollektsionääride tervikkogusid.

Arhiivi kasutajatele kättesaadavuse parandamiseks jätkub kataloogide retrospektiivne sisestamine elektroonilisse andmebaasi MuIS: sisestati KV arhiivis 2218, STA arhiivis 370 ja EA arhiivis 13 museaali ning teaduslikult kirjeldati TA arhiivis 987 välitöö päevikut. Arhiivkogus (Ak) integreeriti arhiivi nimestikke muuseumide infosüsteemi MuIS: väliseesti uuringute keskuse Eesti diasporaa, Kommunaari muuseumi ja väliseestlaste arhiivi ning üksikisikute väiksemate arhiivkogude säilikud. Korrastati ja kanti nimestikesse 209 arhivaali ning pakendati ümber Eesti Vabariigi peakonsuli New Yorgis arhiiv.

Arhiivi tutvustamiseks on koostatud 2 raamatut: „Vanavara kogumisretkedelt 9. Marie Heiberg, Marta Veiler, Bertha Veske“, mis tugineb nimetatud autorite välitööpäevikutel topograafilisest arhiivist ning „Kreutzwald Virumaa rahvaröivastest“, mille allikaks on etnograafilises arhiivis hoitav käsikiri.

Kogude osakond: Audiovisuaalne kogu

Eesti Rahva Muuseumi audiovisuaalne kogu täieneb peamiselt muuseumi tegevuse käigus: välitöödel ja ekspeditsioonidel lindistatu ning ürituste ja näitustega seotud salvestustega. ERMi filmikogu, kus on hoiul 35 ja 16 mm filmilindid, sel kombel enam ei kasva. Pärast digiteerimist ja vastuvõtuaktide korrastamist on arhiivis 57 filmi. Kogu edasiseks täienduseks ootab muuseum annetajatelt 8 ja 16 mm amatöörfilme.

2012. aastal kuulutas ERM välja Eesti nõukogudeaegset elu käsitlevate amatöörfilmide kogumise. Paljud vanad filmid on sattunud tänaseks hävimisohtu, muuseumil on aga olemas nende säilitamiseks vajalikud tingimused. Samuti muutub kapi otsas või keldris hoitu kättesaadavaks paljudele uurijatele. Huvi pakuvad nõukogude ajal filmitud olustik ja kombed – kaadrid, mis ei pidanud läbima tsensuuri. Mida on osanud näha amatöörkaamerat hoidnud inimene? Kas perekondlike sündmuste jäädvustamisel või selle kõrvalt on tabatud ka midagi sellist, mida ametlikes ringvaadetes ei näidatud?

Otsa tegi lahti Põlevkivimuuseum, kes andis 30. märtsil Johannes Pääsukese 120. sünniaastapäeva tähistamisel ERMile üle Eesti Põlevkivi filmiklubi 137 filmi. Aasta jooksul jõudis muuseumisse hoiule ja digiteerimist ootama veel 138 amatöörfilmi.

ERMi videokogu täienes möödunud aastal kahe uue nimetusega. Kokku on hoiul 1227 filmi, 31. detsembriks 2012 oli neist digiteeritud 332.

Varaliste õigusteta videoarhiivis on 171 filmi, millest eelmisel aastal anti muuseumile üheksa.

Fonoteeki lisandus kokku 88 intervjuud: välitöödelt Kanadas ja varasematelt 2011. aasta Toila ning 2010. aasta Vormsi välitöödelt. 503 kirjega fonoteek on digiteeritud.

ERMi audiovisuaalse kogu kirjed on veebipõhiselt leitavad muuseumide infosüsteemis MuIS. Materjalid on kättesaadavad muuseumi raamatukogu lugemissaalis.

Põlevkivimuuseumi direktor Ainar Varinurm annab ERMile üle Eesti Põlevkivi filmiklubi filmid, 2012.

Foto: Arp Karm. ERM Fk

Kogude osakond: Fotokogu

2012. aastal võeti fotokogusse vastu 18 903 fotot. Üheks põnevaks lisandunud fotoseeriaks olid 2010. aasta Udmurdimaa välitööde fotod. ERMi ja Venemaa Teaduste Akadeemia Uurali osakonna Udmurdi Ajaloo, Keele ja Kirjanduse Instituudi ühisevälitöö fookuses oli tänapäeva Udmurtia eluolu, mis kajastub ka fotodel. Nii sisaldabki kollektsioon fotosid elamutest ja ühiskondlikest hoonetest nii seest kui väljast, põllundusest, toiduvalmistamisest ja küpsetamisest nii kodus kui ka suures leivakombinaadis, käsitöö tegemisest. Lisaks on meeleolukaid fotosid vanadest rahvakommetest ja -tantsudest, maalilisi küla- ja loodusvaateid, kalmistufotosid, mis annavad aimu uskumisest hauatagusesse ellu.

2012. aastal leidsid tee ERMi fotokogusse ka kolm suurt ühe isiku fotoseeriat klaasnegatiividena. Nendeks olid vastavalt Elmar Einasto, Hans Voolmanni ja Rudolf Tamme kogud 1920.–30. aastatest.

Elmar Einasto oli geograaf ja pedagoog, Tartu 5. Algkooli juhataja ning hobifotograaf. Tema fotode hulgas on palju vaateid Egeri järve ääres asunud kodumajast, Einastote perekonnast ja sõpradest, on huvitavaid pilte koolilastest, õppetööst klassides ja kooliekskursioonidest, samuti Tartu vaateid. Ühtekokku sisaldub seerias 1152 fotot.

Teise klaasnegatiivide kogu autor Hans Voolmann tegutses 20. sajandi I poolel kutselise fotograafina Tallinnas. Temaga koos

töötas ka abikaasa Helmi, kes tegutses peamiselt fotopostkaartide paljundajana – nende ühisest ärist telliti hulgaliselt Tallinna ja Eesti vaadetega postkaarte, samuti sünnipäevatervitusi ja muid pühadekaarte. Voolmanni üle 1600-lises fotokogus on palju ülesvõtteid tema abikaasast ja tütrest, teise suure osa moodustavadki eelpool nimetatud postkaardid.

Kolmas klaasnegatiivide kogu on harrastusfotograaf Rudolf Tamme pärand. Rudolf Tamm töötas Jõgeva sordiaretusjaamas, kus tegeles köögivilja ja lillesortide aretamisega. Nii ongi ERMile saadud negatiividel kajastatud iluaiandus-, sordiaretus- ja loomakasvatusteemad, lisaks on fotosid tema kuulsast Anton Starkopfi skulptuuridega iluaiast.

Jätkus väliseestlase Hans Teetlausi 2011. aastal muuseumile kingitud ligi 9000 kaadriga fotopärandi digiteerimine ja arvelevõtt. See fotokogu kajastab muuhulgas väga põhjalikult elu Tallinnas 20. sajandi lõpukümnenditel ja uue aastatuhande alguses. Arhitektuurimälestiste kõrval on pildile jäänud sisehoovid, fassaadikaunistused, tuulelipud, sildid jms. Jäädvustatud on turistid, linnaelanikud, töömehed, mängivad lapsed, pargitud autod, kuivav pesu. Palju on fotosid kultuurisündmustest, nt tantsu- ja laulupidudest, vanalinna ja hansapäevadest. Lisaks Tallinnale on Hans Teetlaus pildistanud oma kodukoha Lüganuse ümbrust

ning Narvat, Rakveret ja Tartut. Arvukalt pilte on ka Teetlausi pereliikmetest, sugulastest, sõpradest ja tuttavatest ning Eesti pagulaste elu argi- ja pidupäevadest nii pagulaslaagris kui hiljem, erinevatel asukohamaadel.

Lisaks konkreetsete isikute fotoseeriatele jõuti läbi töötada ja fotokoguga liita endise NSV Liidu jalatsitööstuse lipulaeva Kommunaar ligi 3500 fotot (naha- ja jalatsivabrik) Kommunaar muuseumi kogu anti ERMile

Kuivenduskraav Mikuri talus, Pihali küla, Kohila vald, Rapla maakond, u 1925–1935.

Foto: Rudolf Tamm. ERM Fk 2959:70

Kogude osakond: Fotokogu

üle 2010. aastal). Fotodest kolmandikul on kujutatud jalatsimudeleid, millest suurem osa annab ülevaate just 1980. aastate kingamoest. Paljud fotod tutvustavad Kommunaari eluolu ja tootmist nõukogude perioodi lõpul, üksikuid fotosid on ka varasemast ajast. Tootmisprotsessi ja -hooneid, sisseseadet, moedemonstratsioone, näitusi, laatasid ja väljasõite kajastavaid fotosid võib leida üle terve NSVL, lisaks hulgaliselt reklaamfotosid, ülesvõtteid ametlikest visiitidest ja üritustest, ühis- ja isetegevusest.

Lisaks eelmainituile, võeti fotokogusse arvukamalt vastu varasemate aastate ERMi välitööde fotosid Toilast, Mäetaguse vallast, Vormsilt, Venemaa keskvepsa ja permikomide aladelt ning Kanadast ja Ameerika Ühendriikidest. Rahvarõivahuvilistele on oluline teada, et ERMi fotokogu täienes ka Rahvakultuuri Arendus- ja Koolituskeskuse Rahvarõivaste valmistajate kooli lõpetajate lõputööde esitluse ja kooli lõpetamise piltidega.

ERMi fotokogu on endiselt aktiivses kasutuses – 2012. aastal käis lugemissaalisis fotokoguga tutvumas 1055 inimest, laenutusi digiteerimata fotode vaatamiseks oli üle 30 000, fotolaborilt telliti 2148 fotokoopiat. Ka muuseumide veebivärava MuIS kaudu leiab ERMi fotokogu rohket uudistamist, sellest annab aimu tagasiside kaudu saadetud fotode legendide paranduste ja täienduste hulk.

Tüdrukud trollipeatuses,
Tallinn, Mustamäe, 1993.

Foto: Hans Teetlaus. ERM Fk
2960:1112

Vaade Oktjabrskaja tänaval
asuvale majale. Staraja Mon-
ja küla, Malaja Purga rajoon,
Udmurdi Vabariik, 2010.

Foto: Madis Kats. ERM Fk 2946:687

Tootmisprotsess Kommunaari jalatsivabrikus, Tallinn, u 1982–1985.

Fotograaf teadmata. ERM Fk 2953:1535

Säilitus- ja konserveerimisosakond: 2012

Säilituskeskkond ja kogude hooldus

ERMis hoiustatud museaalide seisund on rahuldav ning museaalid ja hoidlad on järjepideva plaanipärase kontrollimise ja puhastamise all tagamaks kiire reageerimise võimalike kahjustuste ilmnemisel. Kõik hoidlad ja püsinäitused erandiga Heimtali Muuseumi suhtes on hõlmatud kliimamonitooringu süsteemiga, kust laekuvad andmed liidetakse vähemalt kord kuus andmebaasidesse ning jälgitakse võimalikke muutusi suhtelises õhuniiskuses. Kogu aasta vältel rakendati hoidlates ainult passiivseid või lokaalseid aktiivseid säilituskeskkonna kontrolli meetmeid. Hoiustuskeskkonna kontrollimine muutus mõnevõrra hõlpsamaks tänu SA Archimedes meetme „Teadusaparatuuri ja -seadmete kaasajastamine“ alameetme „Teadus- ja arendusasutuste teadusaparatuuri ja seadmete kaasajastamine“ projekti TAP40-2 „Kultuuripärandi säilituskeskkonna parandamine“ toel lisaks hangitud mobiilsetele õhukuivatitele.

Konserveerimistöö ja seisundiuuringud

Aasta jooksul toimusid ERMi eseme- ja arhiivikogudes 12 seisundiuuringut, mille käigus hinnati kokku 2739 säiliku ja foto ning 1757 põhikogu museaali säilivust ja konserveerimisvajadust.

2012. aastal valmis 28 konserveerimistööd, mis hõlmasid 9 kollektsiooni ja 19

üksikeset (kokku 1029 säilikut ja museaali). Plaanilised konserveerimistööd tuginesid eelnevate aastate seisundiuuringute tulemustele.

ERMi näitusemajas või väljaspool muuseumi toimunud näituste ja ürituste ning väljaannete tarbeks korrastati 144 eset. Alustati ERMi uue maja püsinäitustel eksponeeritavate museaalide konserveerimistöödega.

Pikaajaliseks säilitamiseks valmistati ette 48 põhikogu eset, 198 arhiivisäilikut ja 12 klaasnegatiivi. Märgistati 64 eset.

Asjade keskel inimeste keskele

2012. aasta töi kaasa ka varasemast suurema kõrvaleastumise oma korraliste tegevuste juurest seoses käivitunud suvise Raadi õpitubade sarjaga, kus õpetamise põhirõhk jäi just konserveerimisele. Nii õpetati ühtekokku 9 õpitoas huvilistele näiteks raamatute köitmist või setu kandle valmistamist. Lisaks teostati tavapäraseid õppekäike ning peeti loenguid TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia ning Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengitele.

Eesti Muuseumide aasta konservator 2012 auhinnale esitati 2 tööd: Karl-Erik Hiiemaa jalgratta "Premier" – Safety – Model D (valmistaja: Premier Coventry Co. 1891. a) konserveerimine (ERM A 613:57) ning Tea Šumanovi ERMi korrespondentide vastuse arhiivi säiliku ERM KV AM 2036 („Uus Pulma Säduse raamat Wannast Sädusest välja Kirjutatud 175(?)8 a 1788 Aastal“) konserveerimistöö. Neist esimene jõudis ka kolme nominendi hulka.

Pulmaraamatus (ERM KV AM 613:57) olnud tsaar Aleksander II trükitud pilt vesipesujärgselt kuivamas, 2012.

Foto: Nele Tammeaid.
ERMi ajaveeb

Jalgratas
„Premier“ – Safety
– Model D (ERM
A 613:57) enne ja
pärast konservee-
rimist.

Fotod: Anu Ansu

Väljaanded: 2012

Aastaraamatud

Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 55. Tartu, 2012. ISSN 1406-0388. Peatoimetaja Pille Runnel; toimetajad Agnes Aljas, Tuuli Kaalep, Reet Ruusmann, Toivo Sikka; makett Roosmari Kurvits, küljendus Tuuli Kaalep, kaas Jane Liiv.

Artiklid:

- Piret Õunapuu, Eesti Rahva Muuseumi noorpõlve teostamata unistused.
- Pille Runnel ja Pille Pruulmann-Vengerfeldt, Kui muuseumist saab sõnum osalevatele auditoriumitele.
- Kirsti Jõesalu, Eesti nõukogudejärgne mälutöö: nõukogude minevik presidentide kõnedes.
- Terje Toomistu, Nõukogude sümbolika tähendustest siirdepõlvkonna hulgas Eestis ja Venemaal.
- Tuija Saarinen, *Tuline nagu põrgu, must nagu öö*. Eestlane ja kohv.
- Piret Jõgisuu, Viljandimaa kirikuõpetajate kirjad ajalooallikana 1880–1915.
- Mare Kõiva ja Andres Kuperjanov, Survakarid, kukerid ja teised.
- Pille Runneli eessõna, ülevaade ERM 2011. aastal.

Lee : Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Seltsi väljaanne 18. Tartu, 2012. ISSN 1406-037X. Koostaja Sirje Madisson; toimetajad Tuuli Kaalep, Sirje Madisson, Toivo Sikka; makett Tuuli Kaalep, kaas Riina Uisk, küljendus Tuuli Kaalep.

Ajakiri JEF

Peatoimetaja Ergo-Hart Västriku, toimetus Risto Järv, Indrek Jääts, Art Leete, Aado Lintrop, Pille Runnel, Ülo Valk; tegevtoimetaja Toivo Sikka, makett Roosmari Kurvits,

küljendus Tuuli Kaalep. Väljaandjad Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond ning Tartu Ülikooli etnoloogia osakond.

Journal of Ethnology and Folkloristics; Vol. 5, No. 2. Tartu, 2011. ISSN (print) 1736-6518, ISSN (online) 2228-0987.

Artiklid:

- Astra Spalvena, Wrestling on the Table: The Contemporary Wedding Meal in Latvia.
- Ester Võsu, Anu Kannike, My Home Is My Stage: Restaurant Experiences in Two Estonian Lifestyle Enterprises.
- Markus Tauschek, Reflections on the Metacultural Nature of Intangible Cultural Heritage.
- Taavi Tatsi, Identity Struggles of Museum Professionals: Autonomous Expertise and Audience Participation in Exhibition Production.
- Adina Hulubas, The Socio-Cultural Effects of Banning Traditional Midwives from Attending Homebirth in Romania.
- Anna A. Grinevich (Zorkoltseva), The Role of the Repeat in the Bear Feast in Traditional Khanty Culture.

Allikmaterjalide publikatsioonid

• Marie Heiberg, Marta Veiler, Bertha Veske. Vanavara kogumisretkedelt 9. Tartu, 2012. ISBN 978-9949-417-83-4. Koostaja Piret Õunapuu; toimetajad Tuuli Kaalep, Toivo Sikka; kujundus Jana Reidla.

• Kreuzwald Virumaa rahvarõivastest. Tartu, 2012. 978-9949-417-82-7. Koostaja Tiina Tael, toimetaja Ivi Tammaru, kujundus Angelika Schneider.

Raamat pälvis auhinnad „25 kaunei-

Väljaanded: 2012

mat Eesti raamatut 2012" ning „Balti riikide 2012. aasta kauneim raamat“.

Kataloogid

- Ostupalavik: tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel [näitus Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas 18.2.2012–3.2.2013]. Tartu, 2012. ISBN 978-9949-417-80-3. Koostajad Pille Runnel, Ehti Järv; toimetaja Pille Runnel, keeleteoimetaja Tuuli Kaalep, kujundus Margus Tamm.
- Shopping Fever: Consumer Culture in Estonia in the 1990s and 2000s [näitus Eesti Rahva Muuseumi näitusemajas 18.2.2012–3.2.2013]. Tartu, 2012. ISBN 978-9949-417-81-0. Koostajad Pille Runnel, Ehti Järv; toimetaja Pille Runnel, keeleteoimetaja Tuuli Kaalep, kujundus Margus Tamm.
- Maailmafilm. Tartu visuaalse kultuuri festival 19.–25. märtsini. Worldfilm. Tartu Festival of Visual Culture March 19th–25th. Tartu, 2012. ISBN 978-9949-417-77-3. Koostaja Pille Runnel; toimetajad Jaanika Jaanits, Tuuli Kaalep, Pille Runnel; kujundus Tõnu Runnel, küljendus Tuuli Kaalep, kaas Martin Voltri. Väljaandjad Eesti Rahva Muuseum ja MTÜ Maailmafilmi Ühing.

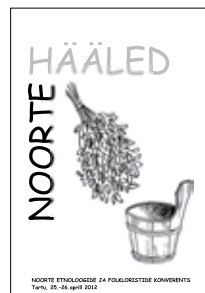
Albumid

Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga [kolmas, täiendatud ja parandatud trükk]. Tartu, 2012. 978-9949-417-76-6. Koostaja Jana

Reidla, toimetaja Tuuli Kaalep, kujundus Jane Liiv, küljendus Tuuli Kaalep.

Teesid ja teatmikud

- Noorte hääled. Noorte etnoloogide ja folkloristide konverents, Tartu, 25.–26.4.2012. Ettekannete kokkuvõtted. Tartu, 2012. ISBN 978-9949-417-79-7. Koostajad Piret Koosa, Ave Tupits; toimetajad Tuuli Kaalep, Piret Koosa, Kadri Tamm, Ave Tupits; kaas Jane Liiv, küljendus Tuuli Kaalep. Väljaandjad Eesti Rahva Muuseum ja Eesti Kirjandusmuuseum.
- Rahvusvaheline ERMi 53. aastakonverents Püsinäituse kureerimine ja kujundus / 53rd Annual Conference of the ENM: Curating and Designing Permanent Exhibitions. 16.–17.4.2012, Tartu, Eesti/Estonia. Teesid/Abstracts. Tartu, 2012. Toimetajad Reet Ruusmann, Tuuli Kaalep. Küljendus Tuuli Kaalep, kaas Jane Liiv.
- Muuseum ootab Sinu lugu 2013! Tartu, 2012. Teatmik, küsimuslehed. Koostajad Pille Runnel, Terje Anepaio, Reet Ruusmann, Tiina Tael; toimetajad Pille Runnel, Tiina Tael, Tuuli Kaalep; küljendus ja kujundus Merike Tamm.

Väljaanded: 2012

Kalender

Eesti hetked – elupildid XX sajandi esimesest poolest. Kaheaastakalender 2013–2014. Koostajad Mall Hiiemäe, Riina Reinvelt; toimetajad Krista Aru, Toivo Sikka; kujundus OÜ Disain ja Trükk.

Filmid

Dokumentaalfilm Meie mäletame! Meie mälestame! / We Remember! We Commemorate! / Мы помним! Мы чтим память!. Tartu, 2012. ISBN 978-9949-417-78-0. Autor Terje Anepaio, režissöör ja operaator Maido Selgmäe, toimetaja Ivi Tammaru, kujundus Kadi Pajupuu.

CD

Talgulugude kogumik 2012. Tartu, 2012. Koostajad Tiina Tael, Vaike Reemann, Mariiis Tago, Tarmo Tüür, Erkki Peetsalu; lugude jutustamine Piret Simson, muusikavalik Tarmo Noormaa, taustahelid Taisto Uuslail, stuudio ja miksimine Lauri Liivak, kujundus Sven Puusepp.

Näitused: 2012

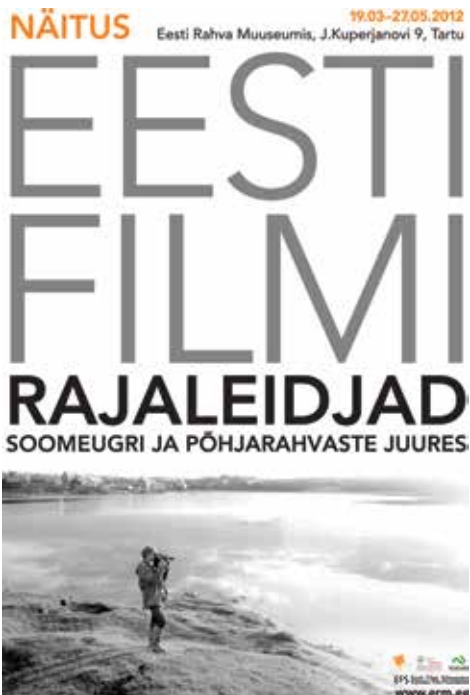
2012. aastal oli ERMis avatud 8 püsinäitust 5 erinevas paigas ning toimus 37 vahetuvat näitust, mis olid avatud 305 päeval.

Aasta suurimaks näituseprojektiks oli „Ostupalavik: tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel“, mis toimus Näituselabori formaadis. Selle üldideeks oli ühelt poolt luua keskkond uue maja püsinäituse teemade ja eksponeerimisvahendite läbikatsetamiseks. Näitus arenes ja täienes kogu aasta jooksul, pakkudes külastajale pidevalt uusi kogemusi. Teisalt prooviti läbi erinevate kaasamisprogrammide muuta näitusekülastajad vaatajatest osalejateks.

Eesti Film 100 teema-aasta puhul korras-tati ja lennutati teele mitu Eesti filmipioneeri Johannes Pääsukese rändnäitust: „Pääsuke 120. Eesti Film 100“, „Meediate piirilt“, „Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga“. Valmis näitus „Eesti filmi rajaleidjad soome-ugri ja põhjarahvaste juures“, kus esitleti esimest korda fotovalikut Lennart Meri filmiekspeditsioonidelt (helifailid koostöös Eesti Kultuuriloolise Arhiiviga, toetaja Eesti Filmi Sihtasutus). Soome-ugri temaatika aktualiseerus traditsiooniliselt hõimukuu ajal oktoobris, mil tutvustati kaasajastatud mahukat rändnäitusena mõeldud stendinäitust „Soome-ugri ja samojeedi rahvad“ ning fotonäitust „Ajanihe. Marimaa pildid“, kus kõrvutati Marimaad kujutavad ajaloolisi ülevõtteid ERMi kogudes 2012. aasta septembri välitööde käigus tehtud fotodega.

Eesti väikesaarte inimesi ning sealset kultuuripärandit kajastasid Norra fotograafi Anne Helene Gjelstadi fotonäitus „Suur süda, tugevad käed – Kihnu ja Manija eakate naiste portree“ ning etnograafiline näitus „Ruhnu eraldatud maailm“, mis sidus kokku professionaalse mööbli konserveerimise-restaureerimise teema, kultuuripärandi saamislood ja ERMi filmimaterjalid erinevatel aegadel Ruhnu tehtud ekspeditsioonidelt.

Aastaalguse sepakunsti näitus „Valgus Tuli“ tõi kokku 4 riigi meistrid. Disainiteema jätkus sügisel näitustega „Eesti Disainiauhinnad 2012“ ning „Väljalend“, kus esitleti Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakonna lõputöid, mis paljuski olid inspiratsiooni saanud ERMi kogudes leiduvast.

Plakat: Kristjan Mändmaa

Lisaks toimus ERMi näitusemajas mitmeid väiksemaid näituseid ning ajutiste püsinäituste laienduste kaudu tutvustati ERMi esemekogu. Uue vitriininäituste pinnana võeti kasutusele raamatukogu lugemissaal. Tartu linnaruumis võis ERMi näitusi kohata veel Tasku keskuses, Kaubamajas, Lutsu Linnaroomatukogu Annelinna harukogus, Athena keskuses, Tartu Maaavalitsuses ja Lõunakeskuses.

Eesti Postimuuseumi sai valmis suuremahulise püsinäituse uuendusega ja eksponeeris filateelia-, posti- ja kommunikatsioonialoo ning margikujunduse teemalisi näitusi. Heimtali Muuseumi näitus „Tagasi koju“ tõstas Eesti diasporaas säilinud rahvakunsti elujõu teema.

Traditsioone ja kaasaega siduv alepõlunduse traditsiooni tutvustav näitus „Kui põllud põlesid“ kohandati rändnäituseks, mis sai kaasa eesti ja vene keelse haridusprogrammi (trükitud töövihik) ning mida auhinnati Narva Muuseumide festivalil 2. preemiaga. Innovatiivse kujunduslahendusega rändnäitus „Kaetud kätega“ leidis õppetöö abimaterjalina rakendust Raadi Jäakeldri õpi-

Näitused: Püsinäitused

tubade ruumis olles samas Eesti rahvakunsti lühitutvustus suveturistidele Raadil.

Mahukaimaks rahvusvaheliseks rändnäituseks oli Eesti Välisministeeriumi ja Ukraina Eesti Suursaatkonna koostöös valminud „Eestlaste rahvaröivad“, mis oli avatud Ukraina Riiklikus Rahvakunstimuuseumis Kiievis, Krimmi Etnograafiamuuseumis Simferopolis.

Näitused 2012

2012. aastal toimus 45 ERMi näitust ning 12 rändnäitust väljaspool ERMi	
ERMi näitusemajas	34
ERMi Postimuuseumis	3
Raadil	5
Heimtali Muuseumis	3
Veski tn väikesed teemanäitused	3
Mujal Eestis ja teistes riikides	26

Näitusekülastajad 2012

ERMi näitusi külastas üle 65 000 inimese	
ERMi näitusemajas	40 500
ERMi Postimuuseumis	6 300
Raadil	15 000

Heimtali Muuseumis	3 700
Mujal Eestis ja teistes riikides	80 300

Püsinäitused

ERMi näitusemaja

- Eesti. Maa, rahvas, kultuur (kuraator Vaike Reemann, kujundaja Tea Tammelaan), alates 1994.

Vahetuvad mininäitused püsinäituse sees:

- Küünlahoidjad (26.1–20.2; kuraator Ülle Jäe, kujundajad Ülle Jäe, Jane Liiv).
- Muuseum näitab karvu (20.2–23.4; kuraatorid Ülle Jäe, Maire Kuningas; kujundajad Ülle Jäe, Maire Kuningas).
- Päeval päike ja parmud, öösel sääsed ja poisid (23.4–12.9; kuraator Ülle Jäe, kujundajad Ülle Jäe, Tiit Sibul).
- Mu unenäod on nagu filmid, mida keegi pole veel välja mõelnud (18.5; kuraator Ülle Jäe, kujundajad Ülle Jäe, Tiit Sibul).
- Taskud võõle, kotid kätte (12.9–25.11; kuraator Age Raudsepp, kujundajad Age Raudsepp, Ülle Jäe, Jane Liiv).
- Natuke ilma naeseta ennem kui tunni tubakata (2.12.2012–10.3.2013; kuraatorid Ülle Jäe, Age Raudsepp; kujundajad Ülle Jäe, Age Raudsepp, Arvi Tragel).

Koolidevahelise võistujoonistamisel osaleja ERMi püsinäitusel, 2012.

Foto: Nele Tammeaid. ERM Fk 2965:20

Näitused: Vahetuvad näitused

- Portselannukkude püsiväljapanek (kuraator Virve Tuubel), alates 1994.

ERMi Postimuuseum

- Iga ukseni päikeses ja sajus. Eesti rahvuslik postiametkond 90 (kuraatorid Aive Küng, Marat Viires, Helve Schasmin, kujundaja Marat Viires), alates 2008.
- Postis keelatud kaup (kuraator Eve Aab; kujundajad Martin Semm, Suzan Knaapen, Liina Plaado), alates 29.2.2012.

Raadi

- Raadi läbi aegade (kuraator ja kujundaja Jane Liiv), alates 2009.
- Meie siin maal (kuraatorid Alar Madison, Maris Rosenthal; kujundaja Kalle Müller, heli Pastacas), alates 2009.
- Trükitud pildid ja kirjad. Eesti Rahva Muuseumi müürilehed ja plakatid siiberkapis (kuraatorid Maris Jaagosild, Tiina Tael; kujundaja Jane Liiv), alates 2009.
- Rahva muuseum (kuraatorid Reet Piiri, Tiit Sibul, Ülle Jäe; kujundajad Tiina Viirelaid, Tiit Sibul, Ülle Jäe), valminud 2009, püsinäitusena alates 18.6.2013.

- Kaetud kätega (kuraator Reet Piiri, kujundaja Merike Tamm), valminud 2011.

Heimtali Muuseum

- Põlvest põlve elutarkus (kuraator ja kujundaja Anu Raud).

Vahetuvad näitused

Eesti Rahva Muuseumi näitusemaja

- Pääsuke rändab, kogub, hoiab (6.–13.1; kuraatorid Kristjan Raba, Tiit Sibul; kujundajad Tiit Sibul, Arvi Tragel, Siim Angerpikk).
- Valgus Tuli (20.1–11.3; kuraatorid Ivar Feldmann, Kristjan Raba; kujundajad Krista Roosi, Maarja Roosi).
- Ostupalavik: tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel (18.2.2012–3.2.2013; kuraatorid Pille Runnel, Ehti Järv; kujundajad 3+1 Arhitektid, Margus Tamm, Marko Raat).
- “Ostupalaviku” näitusega kaasnenud osalusprojektide põhjal valminud allnäitused:
  - o laste joonistusvõistlus „Minu kingitus“ kaastööd (23.2–8.4; kuraatorid Pille Runnel, Ehti Järv; kujundaja Jane Liiv).

Näituse „Ostupalavik: tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel“ avamine, 2012.

Foto: Arp Karm. ERM Fk

Näitused: Vahetuvad näitused

- o Kahetsetud ost: korterist ennustuseeni (14.4–30.6; kuraator Ehti Järv, kujundaja Jane Liiv).
- o Eesti rahva toidulaud: soustist sushini (22.11.2012–3.2.2013; kuraatorid Ehti Järv, Jaanika Jaanits; kujundajad Ehti Järv, Jaanika Jaanits, Merike Tamm).
- o Plakativõistluse näitus “Kuidas ese prügimäele sattus?” (13.11–3.2.2013; kuraatorid ja kujundajad Ehti Järv, Kaspar Jassa) Tartu Keskkonnahariduse Keskuses.
- Eesti filmi rajaleidjad soome-ugri ja põhjarahvaste juures (19.3–27.5; kuraatorid Kristjan Raba, Enn Säde; kujundajad Kristjan Raba, Kristjan Mändmaa, Jane Liiv. Koostööpartnerid Eesti Filmi Sihtasutus, Eesti Kultuurilooline Arhiiv).
- Suur süda, tugevad käed – Kihnu ja Manija eakate naiste portree (7.6–9.9; kuraator ja kujundaja Anne Helene Gjellstad. Koostööpartner Kihnu Muuseum).
- Väljalend (14.9–14.10; kuraatorid ja kujundajad Kristi Jõeste, Liisi-Ly Viitkin. Koostööpartner Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia rahvusliku käsitöö osakond).
- Soome-ugri ja samojeedi rahvad (17.–28.10; kuraatorid Svetlana Karm, Indrek Jääts, Laur Vallikivi; kujundus Jane Liiv).

- SÄSI Eesti Disainiauhinnad 2012 (2.11–2.12; kuraator Marii Reimann, kujundajad Marii Reimann, Arvi Tragel. Koostööpartner Eesti Disainikeskus).
- Ruhnu eraldatud maailm (14.12.2012–3.3.2013; kuraatorid Piret Öunapuu, Kristjan Bachmann; kujundaja Krista Lepland. Koostööpartnerid Ruhnu vallavalitsus, Rahvakultuuri keskus, Eesti Filmi Sihtasutus, Eesti Ajalooarhiiv, AS Regio, Eesti Filmiarhiiv).

ERMi näitusemaja koridorigalerii ja loengusaal

- Mitä uutta kuuluu? (17.11.2011–17.2.2012; kuraator Sirje Madisson; kujundajad Jane Liiv, Sirje Madisson).
- Etnoloog Gustav Ränk 110. Meie olemise alused tulevikku vaatenurgast (18.2–26.4; kuraator Sirje Madisson; kujundajad Jane Liiv, Sirje Madisson).
- fotonäitus Veski tänav Tartus (27.4–9.9; kuraator Karin Leivategija, kujundaja Arthur Arula. Koostööpartner Eesti Kunstiakaadeemia).
- Tänav ajas: Maarjamõisa – Hans Heidemanni – Julius Kuperjanovi (27.4–20.12; kuraator Sirje Madisson; kujundajad Sirje Madisson, Merike Tamm).

Kuraator Kristjan Bachmann näituse „Ruhnu eraldatud maailm“ avamisel, 2012.

Foto: Anu Ansu. ERM Fk

Näitused: Vahetuvad näitused

- Meie uued vanad mustrid (29.5–9.9; kuraator ja kujundaja Tiina Unt. Koostööpartner Tartu Kõrgem Kunstikool).
- Tartu Puuetega Inimeste Koja käsitöönäitus (15.–25.6; kuraator, kujundaja ja koostööpartner Tartu Puuetega Inimeste Koda).
- fotonäitus Ajanihe. Marimaa pildid (17.10–20.12; kuraatorid Svetlana Karm, Piiret Koosa, Arp Karm; kujundajad Arp Karm, Jane Liiv. Koostööpartner MTÜ Fenno-Ugria Asutus).
- Karl Eduard Sööt 150. Elu täis tööd ja luulet (20.12.2012–31.01.2013, kuraator Sirje Madisson; kujundajad Jane Liiv, Sirje Madisson).
- Koolidevahelise võistujoonistamise tööde väljapanek (7.12.2012–6.1.2013; kuraatorid Jane Liiv, Jaanika Jaanits, Siim Angerpikk; kujundajad Jane Liiv, Arvi Tragel, Tiit Sibul. Koostööpartner AS Vunder).

ERMi raamatukogu lugemissaal

- Raamat räägib ajast. Esemeline kultuur kirjasõnas (26.1–10.2, kuraator Maris Jaagosild, kujundaja Jane Liiv).
- Lugemine on magus: lugemiselamused lapsepõlvest (7.–28.5; kuraatorid ja kujundajad Siret Saar, Maris Jaagosild).

- Peadpidi raamatutes. Raamatukogud ja raamatukoguhoidjad ilukirjanduspeeglis (24.10–9.11; kuraatorid Siret Saar, Nele Tammeaid; kujundaja Nele Tammeaid).

Raamatukogu vitriininäitused (kuraatorid ja kujundajad Kairi Kaelep ja Kristi Ütt):

- Gustav Vilbaste (10.1.–19.3.2012).
- Johannes Pääsuke 120 (20.3.–16.4.2012).
- Linda Petti – eesti kokanduse suurkuju (17.4.–20.9.2012).
- Hoidised purki! (21.9.–2.12.2012).
- Kuldne kringel (14.12.2012–20.2.2013).

ERMi Postimuuseum

- Hammastega või hammasteta (6.10.2011–15.4.2012; kuraatorid Helve Schasmin, Ants Linnard, kujundaja Jane Liiv. Koostööpartnerid ERMi Postimuuseumi Sõprade Selts, Eesti Postmark, Vello Kallas).
- Enam kui euro = Lembit Lõhmus (25.4–16.9; kuraator ja kujundaja Lembit Lõhmus).
- MORSE → POST24 (26.9.2012–17.3.2013; kuraator Helve Schasmin, kujundaja Merike Tamm. Koostööpartner Eesti Post).

Näitus „Etnoloog Gustav Ränk 110. Meie olemise alused tuleviku vaatenurgast“ ERMi näitusemaja koridorigaleriis, 2012. Foto: Alar Madisson. Erakogu

Näitused: Mujal

Heimtali Muuseum

- Tagasi koju, Heimtalis (kuraator Merle Puusepp; kujundajad Vilma Reinholm, Merle Puusepp. Koostööpartner Eesti Rahvakunsti Huviring Triinu (Stockholm)), alates 16.3.2012.
- Etnoesemed laiast ilmast – Valda Lorentsi kogu põhjal (17.5–1.9; kuraator Anu Raud, kujundajad Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia tudengid).
- Heimtali Muuseum 25 (kuraator ja kujundaja Merle Puusepp), alates 23.11.2012.

Näitused mujal

Eestis

- Muuseum näitab keelt (kuraatorid Kristiina Ross, Tiit Hennoste, Tiit Sibul, Kristel Rattus; kujundajad 3+1 Arhitektid, Marko Raat, Margus Tamm), 26.9.2011–8.1.2012 Narva Muuseumis, 25.1–6.4 Valga Muuseumis.
- Johannes Pääsuke 120. Eesti Film 100 (korraldaja Tiit Sibul), 1.1–27.5 Tartu Maa-valitsuses.

- Meediate piirilt (korraldaja Tiit Sibul), 9.–31.1 Tartu Kaubamajas, 20.4–10.5 Riigikogus Tallinnas, 11.12.2012–14.01.2013 Rapla haldushoone galeriis.
- Koolidevahelise võistujoonistamise tööde väljapanek (kuraatorid Jane Liiv, Jaanika Jaanits, Siim Angerpikk; kujundajad Jane Liiv, Arvi Tragel, Tiit Sibul), 17.1–20.2 Tartu Linnaraamatukogu Annelinna harukogus.
- Üle lume. Üle jää. Talverõõme Eesti Rahva Muuseumi kogudest (kuraatorid Külli Lupkin, Ange Vosman, Nele Tammeaid; kujundajad Nele Tammeaid, Jane Liiv), 1.2–3.3 Tartu Tasku keskuse vaateaknal.
- Eesti uhkus. Tehtud Eestis (kuraatorid Riina Reinvelt, Eevi Astel, Maris Rosenthal; kujundaja Merike Tamm, Tiit Sibul, Arvi Tragel), 23.–24.2 Melliste Algkool-Lasteaias Mäksa vallas.
- Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga (korraldajad Arvi Tragel, Siim Angerpikk, Tiit Sibul), 9.3–6.5 Athena keskuses Tartus, 30.3–30.4 Tartu Tasku keskuse aatriumis.

Näitus „Üle lume. Üle jää. Talverõõme Eesti Rahva Muuseumi kogudest“ Tartu Tasku kaubanduskeskuse vaateaknal, 2012.

Foto: Nele Tammeaid. ERM Fk 2965:41

Näitused: Mujal

- Kui põllud põlesid (kuraatorid Liisi Jääts, Pille Tomson, Marge Konsa, Kersti Kihno; kujundajad Jane Liiv, Tiit Sibul, Arvi Tragel), 13.3–27.5 Hiiumaa Muuseumis, 15.9–6.1.2013 Narva Muuseumis.
- Soome-ugri ja samojeedi rahvad (kuraatorid Svetlana Karm, Indrek Jääts, Laur Vallikivi; kujundus Jane Liiv), 1.–30.11 Jõhvi Kontserdimajas, 7.12.2012–9.1.2013 Toila Gümnaasiumis.
- Siga seebiks. Traditsioonilised töövõtted kaasajal (kuraatorid Kristel Rattus, Liisi Jääts, Ange Vosman; kujundaja Jane Liiv), 1.4–27.5 Iisaku Muuseumis, 20.8.2012–10.3.2013 Obinitsa Seto Muuseumitares.
- laste joonistusvõistlus „Minu kingitus“ kaastööd (kuraatorid Pille Runnel, Ehti Järv; kujundaja Jane Liiv), 1.–17.6 Tartu Tasku keskuse aatriumis, 6.12.2012–8.1.2013 Lõunakeskuses Tartus.
- Euroopa maitset – kartul (kuraatorid Terje Anepaio, Ellen Värvi, Reet Piiri; ku-

jundajad Jane Liiv, Arvi Tragel, Tiit Sibul), 6.7–19.8 Hiiumaa Muuseumis.

- Emajõe laevastik (kuraatorid Tiit Sibul, Eve Aab; kujundajad Eve Aab, Siim Angerpikk), 18.8 Emajõe Festivalil Tartus.
- Soomeugrilased ja samojeedid (kuraatorid Svetlana Karm, Laur Vallikivi; kujundus Jane Liiv) 21.11–21.12 Võru Keslinna Gümnaasiumi tunneligaleriis.

Välismaal

- Eestlaste rahvaröivad (koostööpartnerid Eesti Välisministeerium, Ukraina Eesti Suursaatkond; koostaja Reet Piiri, kujundaja Jane Liiv), 22.3–24.4 Ukraina Riiklikus Rahvakunstimuuseumis Kieveis, 16.5–6.6 Krimmi Etnograafiamuuseumis Simferopolis Ukrainas.
- Johannes Pääsuke. Mees kahe kaameraga (korraldus Tiit Sibul, Piret Noorhani), 31.3–30.9 Tartu College'i ühiselamu fuajees Torontos Kanadas, 21.11 Library and Archive Canada's Ottawas.

Rändnäitus „Soome-ugri ja samojeedi rahvad“ Toila Gümnaasiumis, 2012.

Foto: Alar Madisson. Erakogu

Programm: 2012

2012. aastal toimus ERMis 358 erinevat üritust, millest sai osa üle 40 000 inimese. Võis külastada seminare, kontserte, filmiõhtuid, õpitube, teadusüritusi või kaasa lüüa osalusprojektides.

Lisaks kultuuripärandi säilitamisele, kaitsele ja vahendamisele on üheks muuseumi eesmärgiks luua avalikkusega ja avalikkuses laiemat diskussiooni. Indiviidide ja kogukondade kaasamine muuseumi põhitegevusse ning nende osalemise soodustamine erinevates projektides oli ka 2012. aasta programmide läbivaks tegevussuunaks. Osalus- ja kaasamisprojektide eesmärgiks on anda inimestele võimalus panustada muuseumi sisuloomesse, kogude täiendamisse ning uurimistegevusse.

Kesksete teemadena võib välja tuua tarbimise ja tarbimiskultuuri, keskkonnateadlikkuse, aga kindlasti ka soome-ugri rahvad ja nende kultuuri, maailmakultuurid, käsitöö ja piirkondlikud eripärad ning erinevad kunstivormid.

Olulisemad ERMi ürituste kaaskorraldajad olid ERMi Sõprade Selts ja MTÜ Maailmafilmi Ühing. Samuti korraldati erinevaid üritusi koostöös Fenno-Ugria Asutuse, Mooste Kunsti ja Sotsiaalpraktika Keskuse (MoKS), Tartu Uue Teatri, Tartu linna, Eesti Väitlusseltsi, Vanemuise teatri, Tartumaa Rahvakultuuri Keskse (TRAKS), Eesti Film 100 meeskonna, TÜ ajaloo muuseumi, AHHA keskuse, Pärnu Rahvusvahelise Dokumentaal- ja Antropoloogiafilmide Festivali, Eesti Reklaamiagentuuride Liidu, Tiigi Seltsimaja ja Tartu Keskkonnahariduse Keskusega. Koostööpartneritena võib välja tuua internetiportaali Delfi Naistekas, Nami-Nami retseptiportaali, Eesti Rohelise Liikumise, Maailmakoristuse meeskonna, Tartu Nefa Rühma ja kindlasti maakonna- ja väikemuuseumid.

2012. aastal toimus ERMis 691 erinevat ekskursiooni, programmi ja üritust

Kooli- ja lasteekskursioonid	206
Täiskasvanute ekskursioonid	126
Muuseumipedagoogilised üritused, loengud	223
Muud üritused	135

2012. aastal osales ERMi ekskursioonidel, programmidel ja üritustel 47 900 küllastajat

Kooli- ja lasteekskursioonid	4 500
Täiskasvanute ekskursioonid	2 700
Muuseumipedagoogilised üritused, loengud	3 100
Muud üritused	37 600

Tartu ja üle-eestilised kultuurisündmused

ERM jätkas koostööd Tartu linnale oluliste maineüritustega (Maailmafilmi festival, Hansapäevad, Emajõe festival, Jõululinn Tartu jt), osales ülelinnalistes muuseumi, kultuuri- ja teadusasutusi ühendavates aktiivsetes üritustes (Muuseumiöö, Teadlaste öö) ning tegi koostööd Tartu linnaga kesklinna ja Raadi linnaosa paremaks sidustamiseks.

Hansapäevade raames osales muuseum esmakordselt Teaduslinna programmis ning esimest korda võeti osa ka AHHA keskuse kureeritud Teadlaste öö programmist. Kaasa löödi ka Muuseumiöö, mille 2012 teemaks oli filmiaastast lähtuvalt „Öös on kino“.

Aastalõpu suursündmuseks oli talvisel pööripäeval toimunud „1909 tulemeerit ERMi“ sooviga laiemalt tutvustada ERMi uut hoonet ning Mälumeetrite projekti. Mälumeetrite projekti eesmärk on mentaalselt lühendada tajutavat distantsi linnasüdame ja Raadi vahel kaasates aktiivsemalt linnaruumi seni võrdlemisi unaruses olev Roosi tänav. Mälumeetrite üritusel osalejate ning Roosi tänava elanikega moodustati küünaldest valguskoridor raekoja platsilt ERMi uue hoone asupaigani, kus uue maja sissekäigu juures toimus tule- ja tantsuetendus ning lausid mitmed Tartu koorid.

Traditsiooniliselt osales ERM Tartu linna korraldatud ülelinnalisel lastekaitse- ning tarkusepäeval. Lisaks jätkati rahvakalendri ja riiklike tähtpäevade – vastlapäev, vabariigi aastapäev, emakeelepäev jaanipäev, mardi- ja kadripäev, jõulud – tähistamist.

Programm: 2012

Näituste programm: „Ostupalavik: tarbimiskultuur Eestis 1990.–2000. aastatel“

„Ostupalaviku“ raames korraldatud ürituste ja osalusprojektide eesmärkideks oli nii laiendada tarbimiskultuuri teemat nende aspektidega, mis näitusesaali ei mahtunud kui ka anda inimestele võimalus ise panustada näituse sisuloomesse.

Näitusele täienduseks toimus 2 töötuba, vaitlusturniir keskkooliõpilastele, 5 osalusprojekti, keskkonnateadlikkuse alane loengusari „Ostupalavik vs. teadlik tarbimine“ ja 3 loengut kooliõpilastele üleeuroopalise jäätmetekke vähendamise nädala raames.

Esimeseks näituse raames välja kuulutatud osalusprojektiks oli joonistusvõistlus

„Minu kingitus“, mille raames pidid lapsed joonistama pildi oma lemmikkingitusest või kingist, mis neile pettumuse valmistas ning kirjutama juurde ka põhjenduse. Võistlusel osales rekordiliselt 3225 last 174 koolist üle Eesti. Esemete toomise aktsioon „Too muuseumisse ese, mille ostmist oled kahetsenud“ kutsus inimesi mõtisklema oma tarbimisharjumuste ja -käitumise üle ebasobivateks osutunud ostude näol. Sügisel toimus rahvafotograafia võistlus „Pildista, mida Sa sööd!“. Paralleelselt leidis aset haridusliku sisuga kooliõpilastele suunatud plakativõistlus „Kuidas ese prügimäele sattus?“, mis tegeles inim- ja looduskeskkonda säästva tarbimise temaatikaga. Otsapidi 2013. aastasse jäi talvisel koolivaheajal toimunud laste linnalaager „Rändur-tomatid

Näitus „Kahetsetud ost: korterist ennustuseni“, 2012. Foto: Ehti Järv. Erakogu

Näiteid osalusprojekti „Pildista, mida Sa sööd!“ raames laekunud toidupiltidest, 2012.

ja reisiv juust“, mille eesmärgiks oli juhtida laste tähelepanu üleilmastuva maailma mõjule meie igapäevases tarbimiskäitumises ning anda neile võimalus teha ise läbi terve näituse tegemise protsess.

Andmaks projektides osalenutele tagasidet nende panuse kohta, esitleti tulemusi ka laiemale avalikkusele. Iga osalusprojekti tulemusena sündis ajutine väljapanek („Minu kingitus“, „Kahetsetud ostud: korterist ennustuseni“, „Eesti Rahva toidulaud: soustist sushini“, „Kuidas ese prügimäele sattus?“ ning „Rändur-tomatid ja reisiv juust“), mida oli võimalik näha näituse „Ostupalavik“ juures.

Lisaks eelnevatele muuseumi initsiatiivil toimunud osalusprojektidele täiendasid näitust ka grupp Eestist, Soomest ja Poolast pärit kunstnike ning tudengeid Grundtvigi õpikoostööprojekti GROUND raames. Projekti tulemusena sündis näitusel installatsioon, kus kahest telefonist oli võimalik kuulata intervjuusid Tartu ja Ahja vanadekodu elanike nooruspõlve tarbimisharjumustest.

Loengusari „Ostupalavik vs. teadlik tarbimine“ koosnes neljast loengust, kus erinevad keskkonnaküsimustega tegelevad uurijad ja eksperdid avasid tarbimise ning inimese looduskeskkonna jätkusuutliku arengu teemasid, rõhutades eriti keskkonnateadlikkust. Loengute teemad olid „Keskkonnateadlikkus Eestis“, „Tarbimise globaalne mõju“, „Ökoloogiline jalajälg“, „Koostöö

looduses ja inimühiskonnas“. Kolmest loengust koosnev õppepäev toimus ka plakativõistluse „Kuidas ese prügimäele sattus?“ järeltegevusena, kus analüüsiti muuseumi saadetud plakateid ning erinevaid võimalusi vältimaks esemete sattumist illegaalsetele prügimägedele.

Koostöös Eesti Väitlusseltsiga korraldati näitusega „Ostupalavik“ seonduvalt väitlusturniir 9.–12. klasside õpilastele, mille teemaks oli „Teadlik tarbimine teeb demokraatia heaks rohkem kui valimistel hääletamine“.

Näituse raames toimunud töötubade („Eksperimentaalses vaasidisain“, osalusprojekti „Too muuseumisse ese, mille ostmist oled kahetsenud“ esemete uued kasutusvõimalused) eesmärgiks oli juhtida tähelepanu ületarbimisele ning anda häid ideid ja praktilisi oskusi oma vanade ja esmapilgul kasutuna tunduvate asjade taaskasutamiseks ning neile uue praktilise väljundi leidmiseks.

Lastele, noortele, täiskasvanutele ja peredele

Tartumaa Rahvakultuuri Kesksele eestvedamisel jätkusid noorte pärimuskultuuri, väikekandle ja käsitööringi "Kaval käsi" iganädalased kokkusaamised ning koolivaheajal ERMis toimuvad lastelaagrid. Rahvakultuuri koolitus- ja teabekeskuse poolt korraldatud suvistes Raadi õpitubades (kokku 14 teemal) oli huvilistel võimalik omandada traditsioonilisi käsitöövõtteid. Toimus ka mitmeid teisi erinevaid teemasid populariseerivad õppe- ja teabepäevi ja raamatuesitlusi ning väärika vananemise aasta tähistamisele pühendatud teemapäevi.

17. korda korraldati kooliõpilastele suunatud joonistusvõistlus, mille teemaks aastal 2012 oli „Vana või uus“. Joonistajaid jagus nii püsinäitusele „EESTI. Maa, rahvas, kultuur“ kui ka näituselaborisse „Ostupalavik“. Aasta lõpus toimus ka joonistus- ja esseevõistlus „Mina linnas“, mille abil sooviti koguda ja uurida noorte linnaruumi kasutamise kogemusi.

Peredele suunatud üritusi toimus neli. Muuseumi 103. sünnipäeva tähistati avatud uste päevaga, mil toimusid ringkäigud ka tööruumides (fotolabor, konservatorite

Avatud uste päev ERMi 103. sünnipäeva puhul, 14.4.2012. Foto: Nele Tammeaid. Erakogu

Programm: 2012

tööruumid) ning kogudes. Kõigis muuseumi filiaalides toimusid ekskursioonid ning peredel oli võimalus osaleda töötubades ja tutvuda näitustega.

Kogupereüritusel "Lotte avastab muuseumi" tutvustati lastele ja nende vanematele läbi mängulise tegevuse tänapäeva muuseumi ülesandeid ning toimus kontsert.

Teist korda toimus Raadil kultuuripärandi hoidjaid koondav ja tutvustav üritus „Muuseum üheks päevaks“, mille keskmes olid Eesti filmi 100 sünnipäevast inspireerituna filmitegijad ja kogujad. Ürituse raames toimusid filmivõtted, kus Janek Savolainen juhtimisel filmiti koos üritusel osalejatega reaalses Raadi legendi mustast hobusest. Osalesid ka külalis-muuseumid Võrust, Põlvast, Mahtrast, Viljandist, Mõnistest ja Pärnust.

Hõimupäeval toimus perepäev „Soome-ugri mängud ja mänguasjad“, kus tutvustati soome-ugri rahvaste kombeid, meisterdati mänguasju, joonistati mustreid ning ornamente.

Muuseumiõpe

Haridus- ja muuseumiõppe talituse tegevustes pöörati jätkuvalt tähelepanu formaalõppet toetavate suundade edendamisele. Näituste juurde valmis 8 haridusprogrammi ning 6 õppematerjali, neist 2 („Sündinud ENSV-s“ ja „Mis Asi muuseum on“) püsinäituste juurde. Muuseumi tutvustav ja kultuuripärandit väärtustav programm „Mis Asi muuseum on“ kujunes ühtlasi üheks populaarseimaks haridusprogrammiks. Rida kommunikatsiooniteemalisi programme on välja töötatud ka Postimuuseumis.

Jätkati 2011. aastal alustatud nõuete kohaste õpilaspäevaga muuseumikeskkonnas, kus muuseumit külastas ühel päeval terve või osa koolist. 2012. aastal said sellest osa 3 Tartu kooli õpilased: Raatuse Gümnaasiumi põhikool (367 õpilast), Kivilinna Gümnaasiumi 10. klasside õpilased (178 õpilast) ning Tartu Katoliku Hariduskeskuse 5. ja 7. klasside õpilased (87 õpilast). Vastavalt koolipoolsele huvile viidi õpilastele päeva vältel läbi erinevaid temaatilisi programme ning viidi läbi temaatilisi lühiloenguid.

Sihtrühmadest olid erilise tähelepanu all erivajadusega külastajad. Koos teiste Eesti muuseumide pedagoogidega arutati septembri algul Haapsalus toimunud 3-päevases suvekoolis sellele sihtgrupile parimate teenuste pakkumist muuseumikeskkonnas. ERMil on erivajadusega külastajate osas koostöö Tartu Puuetega Inimeste Koja, Tartu Emajõe Kooli ja Kaagvere Erikooliga.

Kontserdid, etendused

Muuseumi programmide üheks lahutamatuks osaks on muutunud kontserdid ja etendused, millega soovitakse pakkuda võimalust saada muusikaelamus erilisemas keskkonnas. Lisaks perepäevade raames toimunud kontsertidele toimus ansambli Allikabänd emadepäeva kontsert ning luutsipäeva kontsert koos ansambliga Strand... Rand. Samuti toimus Raadi mõisapargis esimest korda festival Punk'n'Roll.

Koostöös Tartu Uue Teatriga etendus augustis 10 korral Ivar Põllu poolt spetsiaalselt Raadi keskkonda silmas pidades kirjutatud lavastus „Naised valitsevad maailma ehk Opus Geographicum“. Etendus oli üks Tartu „Aasta tegu“ kandidaatidest ning Teatri aastaauhinnade nominent kunstnikutöö kategoorias.

Mooste Kunsti- ja Sotsiaalpraktika Keskuse (MoKS) korraldatuna jätkus ümbritsevate helide uurimise ning nende kasutusvõimalustega tegelev igakuine üritustesari helikoosolek:artu. Kohtumiste raames toimunud esitlusi, töötubasid, arutelusid juhtisid Veljo Runnel, Martins Rokis, Patrick McGinley, Uwe Wüst, Dr Felicity Ford, Sergei Kleyn, Pavel Kadõkov, Vahram Muradyan ning Evelyn Mürsepp & John Grzinich.

Soome-ugri teemalised üritused

Hõimurahvaste kultuuri tutvustamisena ning koostöö teiste selles valdkonnas tegutsevate organisatsioonidega on muuseumi üks põhitegevustest. 2012. aastal toimusid muuseumis Fenno-Ugria hõimuõhtute sarjas udmurdi õhtu ja Volga rahvaste õhtu. Hõimunädala raames toimus ERMi näitusemajas Maailmafilmiõhtu soome filmitegija Jouko Aaltoneni

Programm: Maailmafilm

filmiga „Punk-haigus, mis ei tapa“, toimus hõimuõhtu „Reis Marimaale“, kus ERMi välitöödel osalenud rääkisid oma ekspeditsiooni muljetest ning näitasid Marimaa pealinnas Joškar-Olas, Morki ja Mäemari rajoonis üles võetud fotosid ning videomaterjali.

Film

Muuseumi 2012. aasta filmiprogrammi keskmes oli Eesti Filmi 100. sünnipäev – oli ju ERMi omaaegne fotograaf Johannes Pääsuke esimese Eesti filmi autor. Filmiaasta tähistamiseks toimus muuseumis rida erinevaid üritusi: Eesti Film 100 avaüritus Tartus ja Lõuna-Eestis, J. Pääsuke 120 sünniaastapäeva tähistamine koostöös Filmiarhiiviga, Eesti filmitegijate vastuvõtt sajandi filmipeo päeval. Avati ka näitus „Eesti filmi rajajaid ja soome-ugri ja põhjarahvaste juures“ ning aasta lõpul toimus ERMi näitusemajas suur Eesti filmi laot.

9. korda toimus Maailmafilmi festival, kus linastunud filmid tõid koju kätte maailma kultuurilise mitmekesisuse ning viisid publiku ühe nädala jooksul kõikidele kontinentidele. Sarnasel eelnevale aastatele linastus muuseumis aasta lõpul ka valik Pärnu Filmifestivali parimatest filmidest.

Lisaks Eesti filmi juubeliaasta üritustele ja festivali filmidele toimus ka mitmeid filmiõhtuid – Maailmafilmi (kohviku)õhtud, dokumentaalfilm „Meie mäletame! Meie mälestame!“, Rein Järliku filmiõhtu ja Ur-

mas Nimetu filmi „Juhe, kiip ja suitsev kahe-raudne“ esilinastus.

Maailmafilm

19.–25. märtsini 2012 toimus Tartus Athena keskuses üheksas festival Maailmafilm. Festivalil näidati kokku 48 dokumentaalfilmi maailma erinevaist paigust. Tartus olid kohal paljude filmide autorid.

Festivali alustas Ungari tuntud antropoloog ja šamanismiuurija dr. Mihaly Hoppal šamanismialaste filmide eriprogrammiga. Seekordse Maailmafilmi tähtsündmuseks oli Eesti-Šveitsi koostööfilmi „Regilaul“ (rež Ulrike Koch) Eesti esilinastus. Festivalil toimus ka tuntud filmitegija retrospektiiv. Seekord oli retrospektiivi külaliseks prantsuse antropoloog ja dokumentalist Stephane Breton.

Regilaul

Maailmafilmi festivalil toimus Eesti ja Šveitsi koostööfilmi „Regilaul“ Eesti esilinastus. Möödunud aasta lõpus valmis Saksa režissööril Ulrike Kochil dokumentaalfilm „Regilaul – Lieder aus der Luft“. Eestis filmitud ning Eesti ja Šveitsi koostööna valminud täispikk film on vaade regilaulule läbi väljastpoolt vaataja pilgu läbi. Maailmafilm oli režissöörile inspiratsiooniks filmi teema leidmisel – regilaulu avastas ta ühel talviselt kargel märtsiööl Tartus Emajõe ääres, kui Maailmafilmi külalised ja sõbrad seal regilaulu laulsid. Mitmed Maailmafilmi meeskonna liikmed aitasid filmiprojektis kaasa ka eelproduktiooni ja võtteperioodi etappides. Filmi tootis Doc Productions GmbH ja eesti produktioonifirma Rühm Pluss Null.

Eesti Film 100: filmiprogrammid „Elu Liivi lahe kallastel“ ja „Kauged ja lähedased rahvad“

2012. aasta oli ka Eesti filmi 100. sünnipäeva aasta. Maailmafilmi festival märkis filmi sünnipäeva-aastat kahe Eesti filmile pühendatud eriprogrammiga: „Elu liivi lahe kallastel“ tõi vaatajate ette filmid, mis on jäädvustanud hääbuvat rahvast liivlasi ning piskese Ruhnu saare elu läbi 20. sajandi: Ruhnu (Rež Theodor Luts), Ruhnu (Rež Andres Sööt, 1965); Liivi rannikult (Eesti Kultuur-

Direktor Krista Aru andmas Eesti Film 100 avaüritusel intervjuud ERR televisioonile. Taustal näitus „Pääsuke rändab, kogub, hoiab“, 2012.

Foto: Merylin Suve. ERM Fk 2965:65

Programm: Maailmafilm

film 1940, teksti autor ajaloodoktor Ferdinand Linnus); Liivi rannal (Rež Endel Nõmberg, Eesti Telefilm 1966); Liivlaste lood (Rež Enn Säde, Eesti Telefilm 1991).

Filmiprogramm „Kauged ja lähedased rahvad” meenutas 1970.–1980. aastate dokumentalistikat, mil mitmed Eesti filmitegijad pöördusid oma juuri ja identiteeti otsides soome-ugri ja teiste põhjarahvaste juurde. Esitusele tuli kaks vähem tuntud filmi legendaarsetelt Eesti filmitegijatel Peeter Toomingalt ja Mark Soosaarel ning Lennart Meri lummas dokfilm Šamaan, samuti Elamise lugu (rež Peeter Tooming, Tallinfilm 1980); Tuhandaastane muusika, (rež Mark Soosaar, Eesti Telefilm 1976–1978); Šamaan, (rež Lennart Meri, 1977/1997).

Maailmafilmi festivali eesmärgiks on kaasa haarata iga festivalile tulnud inimest. Festivalil ühendatakse Eesti publikut filmiasjatundjate, filmide autorite, välistudengite ja visuaalse kultuuri huvilistega. Festival püüab kohale tuua võimalikult paljude filmide autorid ja kaasata programmi ettevalmistamisse

ning seansside modereerimisse ühte või teist valdkonda tundvaid kuraatoreid.

Lisaks festivalinädalale toimub aastaringelt Maailmafilmi filmiüritusi, seda nii koostöös teiste ettevõtmistega Tartu linnas, kui ka eraldi Maailmafilmi õhtute näol. Koostöös Eesti Televisiooniga linastusid mitmed Maailmafilmid festivali 2011. aasta programmist 2012. aasta märtsiõhtutel ka ETV2s, filme juhatasid sisse intervjuuklipid filmide režissööridega.

2012. aastal oli festivali arvestuslik auditoorium 6600 inimest (auditooriumi suurusel on arvestuse aluseks vaatajate arv filmi kohta ning sündmustel osalejate arv).

Festivali toetasid Eesti Kultuuriministeerium, Eesti Kultuurkapital, Eesti Filmi Sihtasutus ja Tartu Linnavalitsuse Kultuuriosakond. Festivalil on püsivateks koostööpartneriteks kujunenud disainistudio Fraktal, Athena keskus, Mooste Kunsti ja Sotsiaalpraktika Keskus (MoKS), Kultuuriteooria Tippkeskus ja mitmed teised. Festivalinädala toimimisse panustavad ka festivali vabatahtlikud.

Festivali Maailmafilm avamine Athena keskus. Kõnelemas festivali koordinaator Siim Angerppik, esiplaanil festivali direktor Pille Runnel, 2012.

Foto: Ehti Järv. Erakogu

ERMi Sõprade Selts: 2012

ERMi Sõprade Seltsil täitus 2012. aasta maikuu juba 18 tegutsemisaastat. Oma muuseumi toetajaid Eestist, Rootsist, Kanadast, Austraaliast, Saksamaalt, Soomest ja Venemaalt on seltsiga aastate jooksul liitunud üle tuhande. Need erinevate rahvuste, elualade ja vanusegruppide esindajad on koondunud, et anda vabatahtliku tegevuse kaudu muuseumi käsutusse oma aega, teadmisi ja oskusi ning lisaväärtusena nautida omavahelist sõbralikku suhtlemist.

2012. aastal kasutas selts ära oma varasemat kogemust ERMi rändnäituse „Eesti uhkus. Tehtud Eestis“ tutvustajana maakondades ja läks teele uue näitusega „Soomeugri ja samojeedi rahvad“. Projekt jätkub 2013. aastal ning koolides kaasnevad näituse avamisega ka muuseumi tutvustavad teabepäevad.

ERMi raamatukogu tutvustamiseks koostati näitusemaja koridorigaleriis neli raamatunäitust, kus eksponeeriti säilikuid ka muuseumi arhiivist, foto- ning esemekogudest. Raamatukogu on saanud seltsi vahendusel annetustena ka vajalikke trükiseid. Seltsi korraldusel toimus ERMi näitusemajas Eesti Kultuuriseltside Ühenduse raamatulaat ning juuniküüditamise 71. aastapäeva peeti meeles mementolase Valve Luuka raamatu „Eesti rahva kannatuste aastad Siberis“ esitlusega.

Kaante vahele sai ERMi Sõprade Seltsi aastaraamatu Lee 18. number, mis seekord paisus kahesajaleheküljeliseks.

Seltsi korraldada on ka emakeelepäeva tähistamine, kus ettekannetega esinesid Tartu Ülikooli arvutilingvistika teadur Tiit Hennoste („Keel ja tigu. Emamurrak, meie olemise koda“) ja soome keele ja kultuuri lektor Juha-Matti Aronen („Tartu ingerisoomlaste emakeel ja identiteet“). Tartu Linnavalitsuse esindaja andis üle Gustav Suitsu nimelise luulepreemia, mille pälvis Carolina Pihelgas. Emakeelepäeva käidi ühes muuseumi teadurite ja giididega tähistamas ka Petseri Lingvistilise Gümnaasiumi eesti keele päeval.

ERMi Sõprade Selts jätkas tegutsemist Raadil, kus korraldati suuremaid ja väiksemaid üritusi, valvati vabatahtlikena värvamajas ning osteti vajaminevat inven-

tari. Koostöös Kaitseliidu Tartu malevaga tähistati Raadil võidu- ja jaanipäeva, kuhu vaatamata kehvavõitu ilmale kogunes kaheistkümnepäevase jooksul vaatajaid üle viie tuhande. Ka oma maikuisse üldkoosoleku ühendasid seltsi liikmed tegevusega Raadi hüvanguks – hommikupoolikul tehti mõisapargis heakorratöid.

Kui 2011. aasta suursündmus oli seltsi liikmete annetuste toel Raadile ehitatud ja nüüdseks juba aktiivsesse kasutusse läinud rotund, siis 2012. aastal lisandusid malenupud, mida selle ehitise pörandasse valatud malelual kasutada. Aasta lõpul sai rahastuse ka kabenuppude valmistamise projekt.

ERMi sõbrad said osa muuseumi üritustest, aga seltsiga koos käidi õppereisil Prantsusmaal ja saamides juures Lapimaal ning aasta jooksul toimunud meenutati detsembrikuusel kokkusaamisel Rogosi mõisas. Ühistel ettevõtmisel osales 2012. aastal üle 300 seltsi liikme.

Õuemale avapartii – Eesti meister Pavel Vorobjov ja Karmen Viikmaa, 2012.

Foto: Alar Madisson. Erakogu

Omakultuuride osakond: 2012

Konverentsisari „MusKul{A}tuur“

2012. aastal alustas omakultuuride osakond konverentsisarja „MusKul{A}tuur“ sooviga keskenduda kaasaegse museoloogia lähiperspektiivi olulisimatele teemadele ning muuseumitöö arengutele. Esimene konverents alateemaga „Asjade elu“ käivitas laiemat arutelu muuseumide kogude tulevikust ajal, mil enamik muuseumi koostas lähiaastate kogumisstrateegiaid. Päeva esimeses pooles süveneti muuseumi kogumisstrateegiatega koostamise vajalikkusesse ja keerukusse. Arutleti järgmistel teemadel: kogude moodustamise ja kogumispoliitika väljatöötamise alused, kaasaegse esemelise materjali kogumine, kogukonna kaasamine kogumisotsustesse. Ettekannetega esinesid Riina Reinvelt (ERM), Sirje Pallo (Eesti Ajaloomuuseum), Marju Reismaa (Kultuuriministeerium) ja Rain Soosaar (Valga Muuseum). Teine osa päevast arutleti kogude väärtuse dilemma üle: mille alusel kogude väärtust mõõta ja hinnata, on seda võimalik aja möödudes ümberhinnata? Mil määral on muuseumiesemed meie kultuuri mõõdupuuks? Ettekandeid kuulati Leele Väljal (Eesti Arhitektuurimuuseum), Ülle Reimetsalt (Teatri- ja Muusikamuuseum) ja Heiki Pärldilt (Eesti Vabaõhumuuseum).

„Kogude analüüs. Pilootprojekt Pärnu muuseumis“

Suve hakul jõudis lõpule omakultuuride osakonna kogude kuraatori poolt 2011. a algatatud projekt „Kogude analüüs. Pilootprojekt Pärnu muuseumis“. 15 spetsialisti erinevatest Eesti muuseumidest analüüsis Pärnu muuseumi kogusid, hinnates Eesti regionaalse pärandi terviklikkust Pärnu Muuseumi näitel.

Projekt lõppes toimus ühisseminariga Pärnus, kus töögrupp tegi ülevaate tulemustest ja esitas ettepanekud nii riigile kui muuseumidele („Muuseumikogude kultuuriväärtuste hindamine. Pilootprojekt Pärnu Muuseumis. Töögrupi raport“). Nimetatud kogude haldamise, kasutatavuse ja kättesaadavuse tõhustamiseks välja töötatud meetodika ja kriteeriumid on sobilikud ka iga teise Eesti muuseumi kogu (nii üksik-

museaalid kui kollektsioonid) hindamisel. Lisaks arutleti Pärnu Muuseumi kogusid silmas pidades mõne(de) küsitava väärtusega museali(de) võimaliku kogu(de)st välja arvamise üle.

Väärtusarendus muuseumides

Teema, millega omakultuuride osakond 2012. aastal süvendatult tegeles, oli väärtusarendus muuseumides. Sellega seoses toimus meistriklass, konkurss ja aasta lõpus ühine konverents Tartu Ülikooli eetikakeskusega.

Mais toimus järjekorras viies Muuseumide meistriklass, kus seekord oli tähelepanu muuseumil kui väärtuste kandjal ja hoidjal. TÜ eetikakeskus kuulutas meistriklassis Haridus- ja Teadusministeeriumi riikliku programmi „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013“ raames välja ka väärtusarenduse alaste tööde konkursi, mis oli osalemiseks avatud kõikidele muuseumidele. Võitjad kuulutati välja novembris TÜ eetikakeskuse ja ERMi ühisel konverentsil „Kuidas esitada? Kuidas tõlgendada? Nõukogude aja näide“.

Väärtusarenduse konkursil osales 6 tööd. Välja anti välja 3 preemiat: I koht Miia-Milla-Manda Muuseum, II koht Põlva Talurahvamuseum, III koht Kihnu Muuseum. 3 paremat konkursitööd jäävad internetti tutvumiseks teistele muuseumidele.

Esimese muuseumide väärtusarenduse konkursi võitjad rändkarikaga. Vasakult: Reet Roop Põlva Talurahvamuseumist (II koht), Maarja Kõuts, Tanel Veeremaa, Sireli Uusmaa muuseumist Miia-Milla-Manda (I koht) ja Tartu Ülikooli eetikakeskuse juhataja professor Margit Sutrop, 2012.

Foto: Eva-Kaia Vabamäe. ERMi ajaveeb

Omakultuuride osakond: 2012

Väärtusarenduse aasta lõppes konverentsiga Tallinnas, kus arutleti, mil viisil ja kuidas kultuuriasutused ning erinevad kunstiliigid, nt kirjandus, film ja kujutav kunst minevikku kujutavad ning mil moel see mõjutab inimesi tänaseid väärtushinnanguid.

Omakultuure tutvustav linnalaager „Kirju-mirju Eesti“, 11.–15.6.2012

Viiepäevase laagri eesmärk oli anda noortele praktilise tegevuse kaudu teadmisi Eesti mitmekülge vaimse ja ainelise kultuuripärandi kohta. Käidi väljasõitudel Setumaal, Peipsi ääres vanausulistel külates ja Viljandimaal, lapsed osalesid arheoloogilistel väljakaevamistel, valmistasid traditsioonilist setu toitu ja maalisisid ikoone. Igale päevale oli antud päeva teemale vastav alapealkiri, näiteks „Minu ja sinu juured“, „Teisalt tulnud“, „Mis meist maha jääb“ jne. Laagri lõpetamine toimus Heimtali Muuseumi vabaõhualal, kus lapsed koostasid nädala jooksul omandatud kogemuste põhjal foto- ja joonistuskollaažid.

Laagri korraldamine toimus koostöös Muinsuskaitseameti ja Eesti Ajalooarhiiviga. Koostati uusi meetodilisi materjale, mida on võimalik ka edaspidi lastegruppidega töötamisel kasutada. Selle hulka kuulusid nii sisulised ülesanded-töötoad (näiteks eri kultuuride sümbolite teemaline otsimismäng, viktoriin vanausuliste kohta, ikoonimaali töötuba) kui ka meelelahutusliku loomuga jooksu- ja tähelepanumängud. Laagris osales 15 last vanuses 9–13.

Muuseumide suvekool ja külastusmäng

Omakultuuride osakond on kaks aastat vedanud „Maakonnamuuseumide suvekooli“. Kahepäevase suvise seminari 2012. aasta teemaks oli muuseumiturundus ja kitsamalt ühise külastusmängu korraldamine. Suvekoolis lepitati kokku mängu lõplik kontseptsioon ja ühistegevuse koordineerimist vajavad ülesanded. Oma kogemusi hea muuseumiturunduse alal jagasid Eesti Meremuuseumi Lennusadama turundusjuht ja Rannarahva Muuseumi juht.

Külastusmängu eesmärgiks oli eelkõige positiivse ja kaasahaarava kampaaniamängu abil teavitada eesti inimest muuseumide

olemasolust, nende paiknemisest ja lahtiolekuaegadest kuni näituste ja huvitavate tegevusteni. Küllastajale suunatud võistluslik suvemäng kestis 20.7.–5.8.2012 ja peaaühinaks olid piletid Tartu Uue Teatri ja ERMi koostöös läbiviidavale suvevendusele „Naised valitsevad maailma ehk Opus Geographicum“. Ühtekokku osales mängus üle Eesti 25 muuseumit (ERM, maakonnamuuseumid ja nende filiaalid) ja mängijate arvukus kujunes ligikaudu 470.

Eestis elavate vähemusrahvuste omakultuuridega koostöö algatamine konkreetsete koostööprojektide kaudu

2011. a alustasid ERM ja Valga Muuseum koostööd Eesti romade kogukonnaga, mille eesmärgiks on romade kultuuri ja traditsioonide jäädvustamine ning tutvustamine mahuka näituse ning sellega kaasnevate temaatiliste haridusprogrammide abil. Projekti on kaasatud ka Valga Muuseumi Sõprade Selts, romade kogukond ning fotograaf Annika Haas ja etnoloog Reena Purret. Näituse kontseptsiooni ja ideestiku valmimiseks toimusid aasta jooksul mitmed koosolekud. Toimusid välitööd Valgas, Valkas, Tartus ja Tallinnas: Reena Purret ja Annika Haas tegid intervjuud romadega, Annika Haas fotografeeris romasid ja nende elu-olu. Näitus avatakse 2013. aasta oktoobris Valga Muuseumis, kust see rändab teistesse muuseumidesse mingi saab lõpuks Valga Muuseumi püsinäituse osaks.

Omakultuure tutvustava linnalaagri "Kirju-mirju Eesti" lõpetamine Heimtali Muuseumis, 2012. Foto: Eva-Kaia Vabamäe. ERM Fk